

Save the Children

Роль неурядових організацій у вивченні та подоланні освітніх втрат в Україні

Повна версія дослідження

ЗМІСТ

◆	Вступ	3
☆	Методологія	10
○	Розділ 1	14
	Організація і зміст програм з подолання освітніх втрат	
◆	Розділ 2	93
	Огляд міжнародних практик та досліджень надолуження освітніх втрат	
}	Розділ 3	103
	Проблеми, висновки та рекомендації	

ПРО ПРОЄКТ

Через війну в Україні освітні втрати стали серйозним викликом, який впливає на наше майбутнє. Мільйони дітей втратили доступ до якісного навчання через зруйновані школи, вимушений переїзд, стрес, погіршення ментального здоров'я та брак мотивації до навчання.

3 квітня 2022 року громадська організація «Навчай для України» реалізує програму «Освітній Суп» (скорочено від «Освітній супровід»), спрямовану на подолання освітніх втрат серед українських школярів. У межах програми проводяться безкоштовні заняття для учнів 5–11 класів та надається тьюторська й менторська підтримка, щоб допомогти дітям успішно надолужувати пропущене.

Для нашої команди дуже важливо втілювати якісні й актуальні проєкти для подолання освітніх втрат у дітей, суголосні потребам суспільства, запитам вчителів, адміністрацій шкіл та батьків, у спільному баченні з іншими громадськими об'єднаннями. Саме тому ми запросили українських освітніх експертів та експерток провести комплексне всеукраїнське дослідження ролі громадських організацій у подоланні освітніх втрат, результати якого допоможуть визначити ключові виклики та проаналізувати ефективний досвід проведеної роботи.

У цьому дослідженні ви дізнаєтеся, якими визначеннями освітніх втрат оперують представники громадського сектору, які способи вимірювання проводять, як знаходять і відбирають дітей-учасників проєктів і на які методології спираються у своїй діяльності. Ми бачимо, наскільки оперативно громадські організації реагують на виклики, створюючи освітні платформи, онлайн-курси та виїзні табори. Окрему увагу приділено роботі з учителями, зокрема – їхньому навчанню нових методик й інструментів для ефективної роботи з дітьми.

Водночас результати дослідження виявили важливі виклики, що потребують вирішення: забезпечення доступності програм для найуразливіших категорій дітей і координація зусиль між громадськими організаціями, державою, донорами. Ми переконані, що партнерство, обмін досвідом та взаємопідтримка всіх сторін, залучених в активності з подолання освітніх втрат, дозволять масштабувати існуючі ефективні практики та створити міцний фундамент для відновлення безперервного доступу до якісної освіти всіх дітей в Україні.

Подолання освітніх втрат — це спільна справа держави, громадського сектору та міжнародних партнерів. Разом ми зможемо забезпечити дітям якісне навчання та любов до освіти, що є запорукою їхнього успіху у майбутньому та ефективної самореалізації.

АНАСТАСІЯ ДОНСЬКА

Керівниця напрямку подолання освітніх втрат ГО «Навчай для України»

«НАВЧАЙ ДЛЯ УКРАЇНИ» —

це громадська організація, яка працює над тим, щоб кожна дитина в Україні могла реалізувати власний потенціал незалежно від місця народження чи проживання.

«Навчай для України» є партнером глобальної мережі організацій Teach For All («Навчай для Усіх»), яка була заснована у 2007 році та зараз об'єднує партнерські організації у понад 60 країнах світу. Ми залучаємо найкращих випускників і молодих спеціалістів різних галузей до вчителювання на 2 роки (під час війни – 1 рік) у малих населених пунктах України, де вони стають рольовими моделями, відкривають нові перспективи в житті дітей і сприяють розвитку громад.

З початком повномасштабної війни на території України громадська організація «Навчай для України» запустила ряд проєктів екстреної освітньої допомоги за підтримки та у співпраці з партнерами, серед яких UNICEF, World Bank, UBS OF, Save the Children та інші.

Реакцією на освітні втрати та пов'язані з ними виклики у квітні 2022 року команда «Навчай для України» запустила новий напрям подолання освітніх втрат та програму «Освітній Суп» (скорочено від «Освітній супровід») у межах цього напрямку.

«ОСВІТНІЙ СУП» — це наймасштабніша програма із компенсації освітніх втрат в Україні, яка використовує тьюторський та менторський підходи у навчанні школярів.

Ми проводимо безкоштовні заняття за шкільною програмою та надаємо тьюторську та менторську підтримку учням 5–11 класів. Навчання відбувається «хвилями». У програму входять базові шкільні предмети. Деякі з хвиль містять тьюторські години (заняття з особистісного розвитку) чи роботу з психологом у групі.

МІСІЯ ПРОГРАМИ

Мотивувати дітей до навчання, підвищувати академічну успішність учнів і разом долати прогалини у їхніх знаннях.

РЕЗУЛЬТАТИ «ОСВІТНЬОГО СУПУ»
СТАНОМ НА ГРУДЕНЬ 2024 РОКУ:

18

офлайн catch-up
центрів

25

онлайн-хвиль

понад

18 500

учнів

понад

116 300

занять

понад

400

менторів-
студентів

350

вчителів пройшли
тренінг із втілення
catch-up у школах

Рандомізовано-
контрольоване дослідження
(RCT) у партнерстві зі
Світовим Банком та за
фінансування швейцарської
фундації UBS OF

понад

600

тьюторів

СПІВПРАЦЯ ГО «НАВЧАЙ ДЛЯ УКРАЇНИ» З SAVE THE CHILDREN

Заснована понад 100 років тому Save the Children — це перша в світі незалежна організація, що захищає та підтримує дітей. У 2014 році Save the Children розгорнула діяльність на сході України, а у 2022 — розширила її. З початку повномасштабної війни організація підтримала понад 3 мільйони людей.

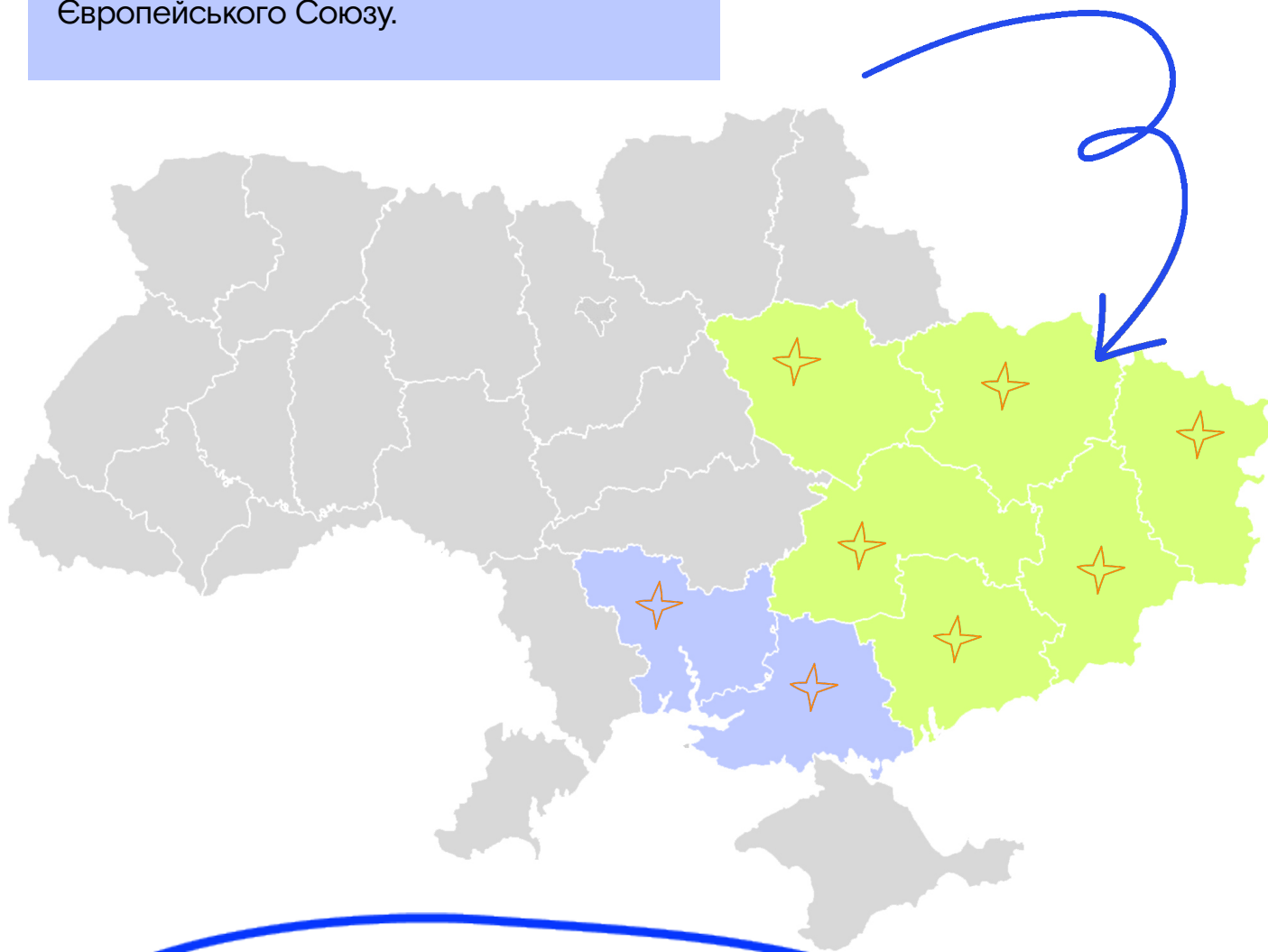
Співпраця ГО «Навчай для України» за підтримки Save the Children розпочалась у 2022 році з проведення денних літніх таборів у Чернівцях, Тернополі та Львові (470 учасників). Згодом запустили першу пілотну хвилю «Освітнього Супу» і «відкрили» онлайн-табір — лідерський «Lead Up» (590 учасників).

У 2023 році команда провела 2 онлайн-хвилі (18 000 занять) для більш ніж 3100 учнів та заняття офлайн на двох локаціях. Основним пріоритетом взаємодії стала реалізація програми з надолуження освітніх втрат з української мови та математики у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Харківській областях.

У 2024 РОЦІ ГО «НАВЧАЙ ДЛЯ УКРАЇНИ» У СПІВПРАЦІ
З SAVE THE CHILDREN РЕАЛІЗУВАЛА:

«Український консорціум з реагування на виклики в освіті: безпечне повернення до навчання» у Миколаївській та Херсонській областях за фінансування Європейського Союзу.

«Тьюторинговий catch-up у середній школі» у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Полтавській, Харківській областях.

Для співпраці з Save the Children ви можете скontaktувати з:

Андрій Солодько, менеджер із питань розвитку партнерства
Andrii.Solodko@savethechildren.org

МЕТОДОЛОГІЯ

Повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на українську освіту, завдавши шкоди учням, вчителям і школам. Освітній процес змінився, і частина дітей досі не повернулися до повноцінного навчання. З лютого 2022 року було пошкоджено 3428 закладів освіти, з яких 365 були зруйновані повністю. За даними Міністерства освіти та науки України, найбільше постраждали від російських обстрілів Запорізька, Донецька, Миколаївська та Херсонська області¹.

Згідно з дослідженням Державної служби якості освіти, кожен п'ятий учень не мав доступу до освітнього процесу в першому семестрі 2023/2024 навчального року. Найменше доступу до освіти мали діти з південних областей — лише 3%².

За останні три роки близько половини учнів навчалися дистанційно або у змішаному форматі. Ця кількість поступово знижується завдяки залученню дітей ВПО до навчання за місцем тимчасового перебування та будівництву укриттів. У липні 2024 року МОН запустило комплексну політику «Школа офлайн», яка має на меті максимально відновити доступ до очного навчання, зокрема через будівництво укриттів, а також покращити умови для дистанційної освіти³.

Укриття є обов'язковою умовою для впровадження офлайн-навчання. Станом на початок вересня 2024 року, за даними МОН, залишалася потреба у 1800 укриттях⁴.

Лише третина учнів зазначали, що вчителі продовжують навчання, коли перебувають з учнями в укриттях⁵. Необлаштовані укриття часто є причиною освітніх втрат, оскільки учнівство не має можливості продовжувати навчальний процес під час тривоги.

¹ REACH. Education Sector Assessment in Conflict-Affected Areas, February 2023

² ДСЯОУ. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році. 2024. [Посилання](#)

³ «Школа офлайн». [Посилання](#).

⁴ Українська правда. «Скільки шкіл в Україні досі не мають укриттів? Розповіли у МОН». [Посилання](#).

⁵ ДСЯОУ. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році. 2024. [Посилання](#)

Відключення електроенергії, брак якісного інтернету та технічних засобів для навчання продовжують негативно впливати на якість дистанційної освіти. Згідно з дослідженням організації «SavED», освітяни та представники адміністрацій шкіл вказують на перебої з електропостачанням як на один із головних викликів. 25% педагогів та 33% представників адміністрацій шкіл назвали брак технічних засобів фактором, який ускладнює процес навчання. 78% освітян мають робочий комп'ютер у школі, а 90% — удома. 50% вчителів повідомили про брак технічних засобів у селах. Згідно з дашбордом, розробленим МОН, залишкова потреба у цифрових засобах для учнів становить 307 370 одиниць, для вчителів — 68 881⁶.

Зазначені проблеми поглибили освітні втрати, які виникли ще під час пандемії COVID-19. Більшість освітян та адміністрацій шкіл вже тоді відзначали погіршення успішності серед учнівства. 30% батьків висловили незадоволення успіхами дітей через дистанційне навчання⁷. Майже половина освітян та представників адміністрацій шкіл зауважують або зазначають про наявність деяких або значних освітніх втрат серед учнівства⁸.

Основними бар'єрами в навчанні школярі визначили наступні: складність окремих предметів (44%), надмірну кількість предметів (39%), а також тривогу та нервування щодо навчання й дефіцит часу для вивчення окремих предметів (22%)⁹. Більше третини учнів (близько 34%) та 44% батьків вважають, що вони або їхні діти потребують додаткової підтримки у навчанні в школі¹⁰.

Через повномасштабне вторгнення умови праці педагогів значно погіршилися. Обсяг їхньої роботи зріс через дистанційне та змішане навчання. Вони часто працюють у складних чи небезпечних умовах, без підвищення заробітної плати¹¹, що зменшує їхні можливості надати учням необхідну підтримку.

⁶ Дашборд МОН по цифровим пристроям, переданим закладам освіти. [Посилання](#).

⁷ savED. 2024. Війна і освіта: 2 роки повномасштабного вторгнення. [Посилання](#).

⁸ Там само.

⁹ savED. 2024. Війна і освіта: 2 роки повномасштабного вторгнення. [Посилання](#).

¹⁰ Там само.

¹¹ Когут І., Назаренко Ю., 2024. Умови праці вчителів: вплив повномасштабної війни. [Посилання](#).

За таких обставин питання оцінювання та надолуження освітніх втрат набули великого значення, ставши постійними пріоритетами порядку денного уряду, міжнародних організацій та громадськості. Протягом 2022–2024 років кількість активностей у цій сфері стрімко зросла, і значну їх частину здійснюють українські неурядові організації — громадські та благодійні.

Мета цього дослідження — здійснити мапування організацій, що реалізують програми та проекти у сфері надолуження освітніх втрат, та отримати відповіді на такі питання:

- Як в громадських організаціях розуміють поняття «освітні втрати»? За яких умов і коли почали працювати з темою?
- Які проекти, підходи, методи, заходи організації розробляють та реалізують у сфері надолуження освітніх втрат?
- Як відбувається взаємодія між ключовими гравцями у сфері надолуження освітніх втрат?
- Які основні труднощі у сфері надолуження освітніх втрат?

Для підготовки цього звіту, у період з серпня по листопад 2024 року, були проведені онлайн-опитування серед організацій, що реалізують програми надолуження освітніх втрат, а також глибинні інтерв'ю з представниками ключових стейкхолдерів у цій сфері.

ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ. Опитування проводилось за допомогою Google Форм та було надіслано ключовим організаціям, залученим до сфери надолуження освітніх втрат. У результаті було отримано 20 відповідей від організацій різного типу: 13 громадських організацій, 5 благодійних організацій та 2 міжнародні організації. Опитування було розповсюджено кількома шляхами: через листи до обласних департаментів освіти, електронні адреси ключових громадських організацій та через Освітній кластер.

ГЛИБИННІ ІНТЕРВ'Ю. У процесі дослідження було проведено 9 інтерв'ю з організаціями, які працюють у сфері надолуження освітніх втрат, а

також 8 інтерв'ю з представниками ключових дієвців у сфері, серед яких Міністерство освіти і науки України, Український центр оцінювання якості освіти, Державна служба якості освіти, Український інститут розвитку освіти, обласна установа післядипломної педагогічної освіти, відділ управління освіти в громаді, міжнародні організації, зокрема Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), та Освітній кластер.

Під час підготовки та проведення дослідження використовувалося визначення освітніх втрат та програм з їх надолуження, що міститься у Рекомендаціях¹², розроблених ЮНІСЕФ та рекомендованих МОН 2023 року.

ПРОГРАМА З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ — це комплекс заходів для здобувачів загальної середньої освіти, спрямований на визначення прогалин у навчанні та їх компенсацію, а також на адаптацію, пріоритезацію предметів (знань та компетентностей), надання психологічної та соціоемоційної підтримки.

Відповідно до цього визначення **у дослідженні вивчається досвід українських громадських організацій**, які працюють у кожному або в усіх з перерахованих у визначенні напрямів. Під час відбору організацій, які були запрошені до участі в дослідженні (заповненні інституційного опитувальника та глибоких інтерв'ю), представники організацій використовували власне визначення своєї діяльності.

ОБМЕЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Дослідження базувалося переважно на якісних методах збору даних, тому його результати не можуть вважатися репрезентативними з точки зору соціологічної вибірки. У межах дослідження було отримано 20 відповідей від організацій, що спеціалізуються на подоланні освітніх втрат. Назви деяких організацій-респондентів не згадані у звіті з урахування принципів конфіденційності. Отже, зібрані дані відображають лише частковий досвід організацій в Україні, які займаються цією проблемою, і не є вичерпним відображенням процесу подолання освітніх втрат в Україні.

¹² МОН. ЮНІСЕФ. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. [Посилання](#).

Організація і зміст програм з подолання освітніх втрат

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ ПРОГРАМ З ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

ОГЛЯД СИТУАЦІЇ ІЗ НАДОЛУЖЕННЯМ ОСВІТНІХ ВТРАТ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

Цей розділ складається з двох компонентів:

огляд досліджень, які фіксують освітні втрати в Україні;

хронологічний огляд державної політики та діяльності неурядових і міжнародних організацій з подолання освітніх втрат під час повномасштабного вторгнення.

ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ

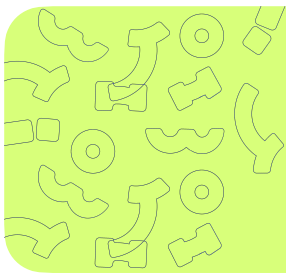
Дослідження освітніх втрат в Україні є складним завданням через безпекові виклики для проведення моніторингів та опитувань, а також відсутність співставних адміністративних даних про навчальні досягнення учнів та учениць різних класів. Попри це, міжнародні та українські урядові і неурядові організації провели низку досліджень, що фіксують освітні втрати. Не всі з них стосуються саме втрат, що виникли після початку повномасштабного вторгнення, однак вони дають важливу інформацію про вразливі групи учнівства та служать базою для подальшого вивчення освітніх втрат.

Міжнародне дослідження PISA проводиться кожні три роки в 80 країнах світу та оцінює рівень грамотності учнів у трьох ключових галузях: читання, математики та природничо-наукових дисциплінах. В Україні останнє дослідження було проведено у 2022 році, оскільки через пандемію COVID-19 проведення у 2021 році стало неможливим. Це вже другий раз, коли Україна брала участь у цьому дослідженні. Через повномасштабне вторгнення та наближення бойових дій до частини регіонів для участі в основному етапі PISA-2022 було відібрано заклади лише з 17 областей України та міста Київ. Неохопленими вибіркою PISA-2022 стали Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Миколаївська області, а також Автономна Республіка Крим і місто Севастополь.

PISA-2022 продемонструвала, що українські учні мають нижчі результати за середні показники країн OECD в усіх трьох галузях. Найбільша різниця у балах між Україною та іншими країнами була у читацькій грамотності. Більше половини українських учнів не досягли базового рівня в усіх трьох галузях: 58% досягли математичної грамотності, 59% — читацької грамотності, 66% — природничо-наукової грамотності.

Освітні втрати в читанні серед українських учнів оцінюються майже в два з половиною роки, у математиці та природничо-науковій галузі — півтора роки за стандартами PISA. Аналіз успішності українських 15-річних підлітків з урахуванням статі показав, що хлопці на 10 балів випереджають дівчат з математики. У галузі читання навпаки: дівчата випереджають хлопців на 23 бали (понад рік навчання). Найбільш помітною є різниця в результатах учнів, які мешкають у сільській місцевості та великих містах: різниця в балах з математики для цих категорій українських 15-річних підлітків становить 92 бали. За стандартами PISA-2022 такий розрив еквівалентний більш ніж 4,5 рокам навчання.

¹³ УЦОЯО. 2023. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДСЯОУ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В 2023/2024 РОКАХ ¹⁴

Державна служба якості освіти провела дослідження якості організації освітнього процесу в навчальному році 2023/2024. У ньому взяли участь 118 шкіл з різних регіонів України. Було проведено онлайн-опитування серед директорів, вчителів, учнів та батьків.

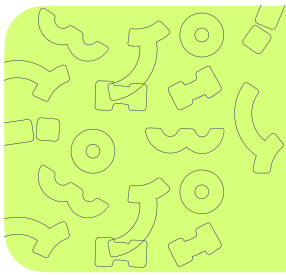
За результатами дослідження, на Заході України та в центральних регіонах форма навчання переважно очна, на Півночі України — змішана, на Сході та в частині південних областей — дистанційна. 20% учнів не мають постійного доступу до освіти в умовах війни. Водночас існує різниця в доступі до освіти між школярами в містах та селах. Попри те, що 97% директорів зазначили відсутність втрат навчального часу та постійність навчального процесу, лише 42% батьків вказали, що їхні діти постійно вчилися.

Лише третина учнів зазначили, що в укриттях продовжується навчання. За результатами опитування вчителів, погіршення рівня навченості відбулося як у містах, так і в селах.

П'ята частина учнів зазначили, що вчителі не надавали жодної допомоги в надолуженні освітніх втрат. Більша частина учнів зазначала, що отримували додаткові матеріали та завдання для самостійного опрацювання. Водночас вчителі стверджують, що проводили індивідуальні та групові консультації, додаткові заняття.

¹⁴ ДСЯОУ. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році. 2024. [Посилання](#)

МОНІТОРИНГ ДСЯОУ ¹⁵

Державна служба якості освіти протягом 2023–2025 років проводить загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану серед учнів 6-х та 8-х класів з математики та української мови. Тестові завдання охоплюють навчальний матеріал 5–6 та 7–8 класів. Завдання виконуються в онлайн-форматі за місцем навчання або вдома, залежно від безпекової ситуації. Результати оцінюються за рейтинговою шкалою з 4 рівнями досягнень.

У 2024 році шестикласники показали дещо кращий середній результат тестування з математики: 11,43 бала з 26, порівняно з 10,77 бала у 2023 році. При цьому мода (значення, що трапляється найчастіше — прим. ред.) і медіана результатів залишилися незмінними — 7 і 10 балів відповідно. Частка учнів, які виконали завдання на достатньому та високому рівнях, зросла порівняно з 2023 роком. У розрізі макрорегіонів найвищі результати показали учні зі Сходу України та з м. Київ. Однак у 2024 році, порівняно з 2023 роком, у західних, південних, північних та центральних областях збільшився відсоток учасників, які отримали результати достатнього та високого рівнів (окрім Центру), а у східних областях та в м. Київ цей відсоток дещо зменшився.

З української мови учні 6-х класів, які проходили тестування у 2024 році, показали дещо вищий середній результат за виконання тесту, ніж їхні ровесники у 2023 році: 34,59 тестових бали порівняно з 32,25 тестовими балами. Водночас значення моди зменшилося у 2024 році на один бал порівняно з попереднім роком (28 проти 29), однак медіанне значення навпаки збільшилося (33 бали у 2024 році проти 30 балів у 2023 році). Регіонально частка учнів з достатнім та високим рівнем зросла на Заході та в Центрі, менше — на Півдні. На Сході, Півночі та в м. Київ розподіл між рівнями залишився незмінним.

¹⁵ ДСЯОУ, 2024. Загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. [Посилання](#).

ОГЛЯД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Державна політика після початку повномасштабного вторгнення була зосереджена спочатку на завершенні навчального року та розробці відповідних нормативних рішень, а потім — на відбудові пошкоджених будівель закладів освіти, забезпеченні шкіл укриттями та психоемоційній підтримці учасників освітнього процесу.

В освітній секції проєкту Плану відновлення, який було представлено на конференції в м. Лугано (Швейцарія) у липні 2022 року, не згадувалося про освітні втрати та їх надолуження¹⁶.

Уперше тема освітніх втрат у контексті війни з'явилася в політичних документах при оцінці наслідків повномасштабного вторгнення РФ в Україну, здійсненій Світовим банком у травні 2022 року¹⁷, та у Швидкій оцінці втрат і потреб України в серпні 2022 року¹⁸.

Ці документи наголошують, що освітні втрати є одним із наслідків війни:

*«...українські учні всіх рівнів втрачають значну кількість викладацького часу, що, ймовірно, призведе до серйозних освітніх втрат. До того ж, через брак електронних пристроїв та належної підтримки з боку батьків очікується, що онлайн-навчання матиме більш негативні наслідки для вразливих категорій учнів. Негативний вплив закриття шкіл посилюється через погіршення психічного здоров'я учнів, що спостерігається після початку вторгнення».*¹⁹

¹⁶ «Декларація Лугано», Міжнародна конференція з питань відновлення України, м. Лугано, Швейцарія, 4–5 липня 2022 року. [Посилання](#).

¹⁷ World Bank. 2022. Освіта: наслідки війни в Україні. [Посилання](#).

¹⁸ World Bank. 2022. Ukraine Rapid damage and needs assessment. [Посилання](#).

¹⁹ Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA)(August 2022) [EN/UK], p. 77. [Посилання](#)

Світовий банк рекомендував впроваджувати програми з надолуження освітніх втрат, а також програми психологічної підтримки, особливо для найбільш вразливих груп учнівства.

Громадські організації, що працювали з учасниками освітнього процесу, змістили фокус своєї роботи на підтримку учнівства та вчительства навесні 2022 року. Перші організації, зокрема «Навчай для України», GoGlobal, EdCamp, трансформували існуючі проекти, щоб задовольнити нову потребу в компенсації пропущеного навчального часу, поверненні дітей до навчання та наданні їм психологічної підтримки.

Протягом 2022 року міжнародні організації підтримали перші проекти у сфері надолуження освітніх втрат, реалізовані громадськими організаціями, зокрема «Освітній Суп» громадської організації «Навчай для України», у межах якого було започатковано перше в Україні рандомізоване контрольоване дослідження впливу тьюторингу на подолання освітніх втрат.

У 2023 році публічна увага до теми освітніх втрат зростає. Наприкінці січня 2023 року Офіс освітнього омбудсмена опублікував аналіз ситуації щодо освітніх втрат та надав рекомендації для громад та закладів освіти щодо організації їх надолуження, зокрема спираючись на досвід інших країн у цій сфері.²⁰

У травні 2023 року в Комітеті освіти, науки та інновацій Верховної Ради України відбулися слухання на тему освітніх втрат, а в червні були затверджені рекомендації за результатами цих слухань.²¹

²⁰ Освітній омбудсман. Вимірювання та компенсація освітніх втрат дітей на рівні громади й закладу освіти. [Посилання](#).

²¹ Про затвердження Рекомендацій слухань Комітету на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання». [Посилання](#).

Рекомендації констатували негативні наслідки повномасштабного вторгнення у вигляді освітніх втрат та розривів, а також їхній вплив на здобувачів освіти і суспільство в цілому. Вони критикували відсутність оцінки обсягу таких втрат. Наголошувалося на необхідності ухвалення стратегічних документів, які визначають механізми вимірювання та компенсації освітніх втрат і розривів.

У травні також з'являються рекомендації ДСЯОУ для органів управління освітою та шкіл щодо організації надолуження освітніх втрат, розроблені на основі результатів дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни.

В Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів²², які Міністерство освіти і науки щороку надає школам, одним з пріоритетів 2023–2024 навчального року визначено подолання втрат у навчанні, зумовлених впливом пандемії COVID-19 та повномасштабним вторгненням. Школам рекомендовано на початку року провести оцінку рівня навчальних досягнень учнівства для виявлення рівня опанування навчальним матеріалом, а також виділяти достатньо часу на повторення і, за потреби, ущільнювати програмовий матеріал. Рекомендації також містять посилання на наявні ресурси, які можуть використовувати школи, зокрема діагностичні тести на платформі ВШО²³, рекомендації ЮНІСЕФ щодо організації програм з надолуження освітніх втрат²⁴ та модифіковані програми з української мови.

Тема освітніх втрат стає одним із пріоритетів діяльності міжнародних організацій. З початку 2023 року ЮНІСЕФ розпочав системну діяльність у сфері надолуження освітніх втрат, а восени того ж року до цього процесу приєднався IREX. У березні 2023 року Освітній кластер створив робочу групу з питань надолуження освітніх втрат, метою якої стало залучення всіх партнерів, які займаються цією проблематикою, для координації, узгодження стандартів та напрямків діяльності, визначення спільних фокусів і пріоритетів.

²² МОН. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. [Посилання](#).

²³ Всеукраїнська школа онлайн. [Посилання](#).

²⁴ ЮНІСЕФ. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. [Посилання](#).

Розпочався також процес дослідження теми освітніх втрат: від теоретичного підґрунтя та оцінки ситуації з освітніми втратами та розривами в Україні, яке заклав аналітичний звіт УЦОЯО²⁵, до

загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти серед учнів 6-х та 8-х класів з математики та української мови, започаткованого ДСЯОУ. Тема освітніх втрат та їх компенсації також розглядалася в дослідженнях громадських організацій: «Освітні потреби школярів у прифронтових областях» від ГО «Навчай для України»²⁶, «Війна та освіта» від ГО «SavEd»²⁷ та інші.

Відбувається фокусування на темах швидкого відновлення освіти на деокупованих територіях²⁸ та компенсації втраченого навчального часу через блекаути, перебування в зоні бойових дій чи під окупацією, а також зниження навчальних результатів через тривале дистанційне навчання. Суттєво зростає кількість проєктів, пов'язаних з надолуженням освітніх втрат, що реалізуються громадськими організаціями. Ці проєкти різноманітні за формою, а програми з надолуження освітніх втрат, які пропонуються, мають різну тривалість і методи роботи. Для донорів та громадських організацій це період випробування різноманітних варіантів роботи з освітніми втратами.

Один з напрямків роботи громадських організацій у цей період — розробка інструментів для діагностики та надолуження освітніх втрат, які доступні широкому загалу. Консолідація зусиль громадських організацій та держави мала на меті створення набору діагностичних тестів для визначення освітніх втрат і підбору відповідних навчальних матеріалів, які були розміщені на платформі ВШО²⁹.

Навесні 2023 року розпочався процес укладання скорочених навчальних програм. На базі МОН була створена робоча група для розробки програми з української мови для 5–11 класів для учнів за кордоном і тих, хто мав тривалу перерву в навчанні, зокрема внаслідок перебування на тимчасово окупованих територіях (ТОТ).

²⁵ УЦОЯО. 2023. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. [Посилання](#).

²⁶ Навчай для України. 2023. Освітні потреби школярів у прифронтових областях України. [Посилання](#).

²⁷ Cedos. savED.2023. Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. [Посилання](#).

²⁸ БФ «Солом'янські котики». Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях. [Посилання](#).

²⁹ Всеукраїнська школа онлайн. [Посилання](#).

Відбувається узагальнення набутого досвіду з надолуження освітніх втрат, зокрема досвіду громадських організацій, а також спроби трансформувати цей досвід у рекомендації та політики.

Продовжується робота над модифікованими навчальними програмами, які включають лише ключові результати навчання. У травні МОН затвердило Рекомендації щодо використання таких програм з української мови та літератури, географії та історії України³⁰. Ці програми є частиною освітньої програми «Українознавчий компонент», створеної, насамперед, для учнівства, що перебуває за кордоном або на ТОВ. Водночас їх рекомендується використовувати для пришвидшеного навчання учнів, які втратили значну кількість навчального часу. Над розробкою модифікованих програм та відповідних навчальних і методичних матеріалів працюють громадські організації, і деякі з них вже пілтують ці матеріали.

Громадські організації проводять заняття з надолуження освітніх втрат як в онлайн-, так і в офлайн-форматах, створюють платформи та нові цифрові рішення для компенсації освітніх втрат, залучаючи студентів для проведення занять.

В Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів на 2024–2025 навчальний рік надолуження освітніх втрат продовжує залишатися одним з пріоритетів³¹. Рекомендації містять посилання на матеріали, напрацьовані за попередній рік, у тому числі громадськими організаціями, щодо надолуження освітніх втрат. Також у рекомендаціях зазначено, що години навчального навантаження, які можуть бути перерозподілені між освітніми компонентами типової освітньої програми, можуть бути використані для індивідуальної роботи з учнями, зокрема для подолання освітніх втрат.

³⁰ МОН. Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти. [Посилання](#).

³¹ МОН. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. [Посилання](#).

На основі аналізу реалізованих програм з надолуження освітніх втрат і зібраного зворотного зв'язку від організацій та бенефіціарів був розроблений проєкт другої версії Рекомендації щодо впровадження програм з надолуження освітніх втрат.

У цей період громадські організації артикулюють потребу в посиленні рівня координації ключових інституцій, міжнародних та громадських організацій у надолуженні освітніх втрат та формують запит на відповідну національну стратегію.

У травні Міністерство освіти і науки України ухвалює Стратегічний план діяльності до 2027 року «Освіта переможців»³². План визначає необхідність подолання освітніх втрат як один з пріоритетів освітньої політики і має на меті створення ефективної та стійкої системи надолуження освітніх втрат, що забезпечує освітні потреби здобувачів освіти, які постраждали від війни, переселення чи зазнали впливу пандемії (ціль 2.3.3). Для досягнення цієї мети МОН має розробити Стратегію надолуження освітніх втрат у сфері середньої освіти, рекомендації щодо надолуження на деокупованих територіях, а також оновити зміст навчальних програм та матеріалів.

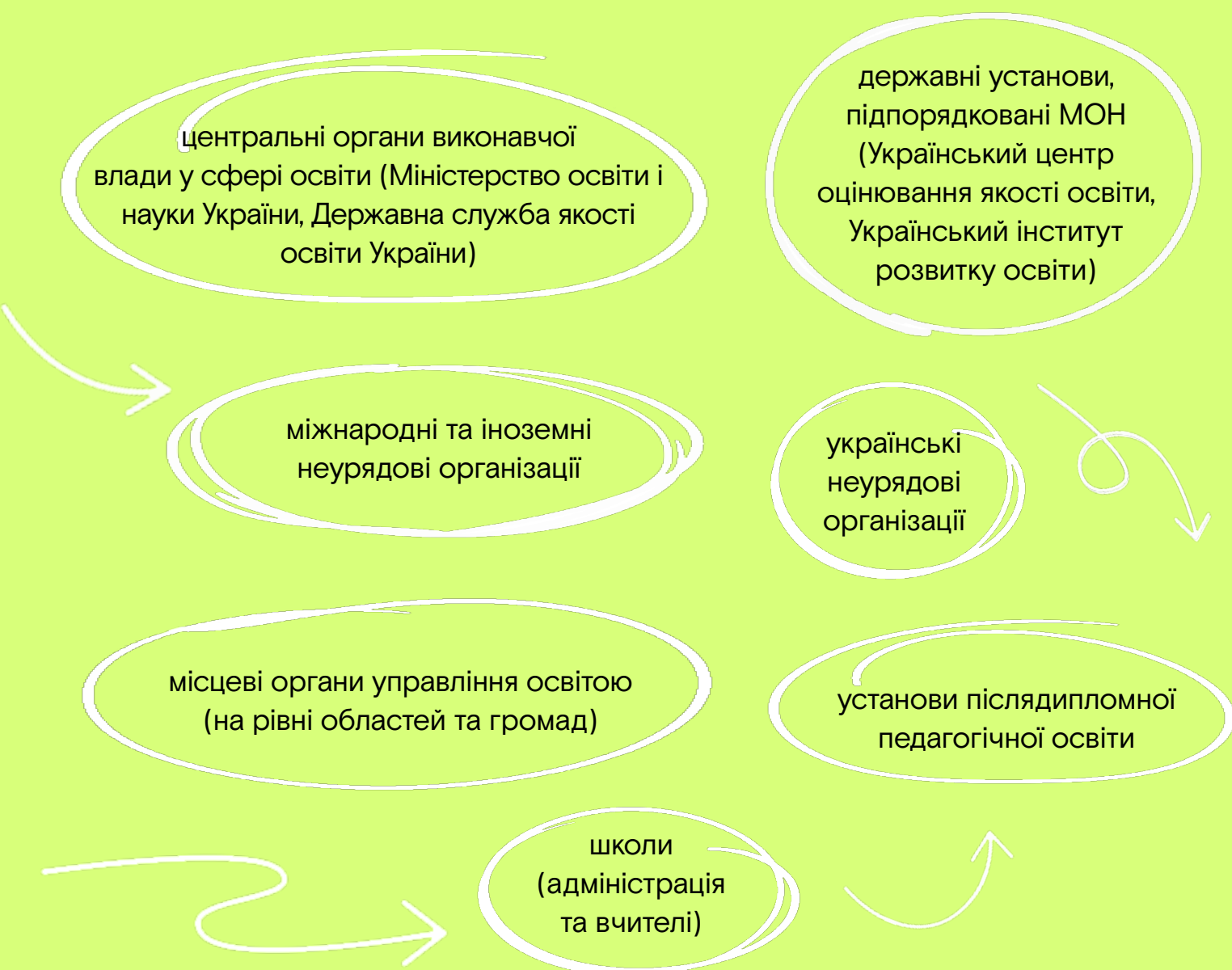
³² МОН. Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року. [Посилання](#).

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ЧАСТИНА ЕКОСИСТЕМИ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Надолуження освітніх втрат в Україні відбувається за участю представників різних типів організацій. Для визначення місця громадських організацій, які працюють у цій сфері, необхідно описати функції та ролі основних учасників (за визначенням респондентів дослідження), а також способи взаємодії між ними, зокрема їхню співпрацю з громадськими організаціями.

Крім того, у межах дослідження респонденти висловили свої погляди на роль кожного з учасників у екосистемі надолуження освітніх втрат. Нижче наведено аналіз очікувань організацій від представників різних типів.

Ключовими учасниками у сфері надолуження освітніх втрат визначено такі установи та організації:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Міністерство освіти і науки України, відповідно до статті 54 Закону України «Про повну загальну середню освіту»³³, здійснює нормативно-правове регулювання у сфері середньої освіти. Воно визначає стратегію розвитку повної загальної середньої освіти, координує дослідження для розроблення та моніторингу державної політики й освітніх вимірювань, а також забезпечує міжнародне співробітництво.

У сфері надолуження освітніх втрат ці функції конкретизуються наступним чином. МОН виступає співкоординатором Освітнього кластеру — об'єднання урядових, міжнародних та неурядових організацій, що задовольняють потреби освіти в умовах надзвичайного стану (детальніше про Освітній кластер йтиметься нижче). Міністерство бере участь у формуванні спільного розуміння шляхів подолання освітніх втрат і координації зусиль донорів, щоб рівномірно задовольнити наявні потреби.

МОН

Ми розробили певні критерії, які поширили серед учасників Освітнього кластеру для спільного розуміння того, що саме є діяльністю з подолання освітніх втрат, а також для визначення критеріїв і показників, що підтверджують відповідність цієї діяльності. Такий підхід сприяє впорядкуванню цього процесу та робить його механізми більш прозорими

Також Міністерство освіти і науки України надає методичні рекомендації щодо організації процесу надолуження освітніх втрат у школах. Це здійснюється через інструктивно-методичні рекомендації з викладання окремих предметів, які надходять до шкіл на початку кожного навчального року.³⁴ МОН поширює інформацію про окремі проекти у

³³ Закон України «Про повну загальну середню освіту». [Посилання](#).

³⁴ МОН. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. [Посилання](#).

сфері надолуження освітніх втрат через пряме інформування обласних департаментів освіти за допомогою офіційних листів, а також через власні канали комунікації, зокрема сайт і соціальні мережі.

Організація

Оскільки Міністерство зацікавлене в реалізації програм з подолання освітніх втрат та в залученні якомога більшої кількості вчителів до нашого навчання, нам надається інформаційна та комунікаційна підтримка. Наприклад, про наш проект публікуються повідомлення в соціальних мережах МОН. Також здійснюються розсилки через регіональні управління, які сприяють залученню вчителів. Крім того, на етапі пошуку тренерів МОН також допомагає, розсилаючи листи через свої внутрішні канали комунікації та рекомендує конкретних фахівців у окремих регіонах. Це також сприяє нашій діяльності»

Усі респонденти вважають, що роль МОН у системі надолуження освітніх втрат має бути ключовою. Насамперед йдеться про формування та імплементацію державної політики щодо подолання освітніх втрат. Респонденти вбачають завдання МОН у визначенні цілей і завдань у цій сфері, пріоритетних груп серед учнів, підходів до організації надолуження, а також у розподілі відповідальності між виконавцями в системі освіти.

МОН

Міністерство має бути радше дороговказом, що спрямовує всіх учасників процесу, допомагаючи заповнити різні напрямки цієї діяльності. Основне завдання Національної стратегії — максимально описати ці напрямки, визначити механізми роботи, щоб різні громадські організації могли знайти своє місце та ефективно долучитися до роботи

Саме МОН має розглядати цю проблему системно, визначити, на що варто спрямувати зусилля в першу чергу, та як їх розподілити між усіма учасниками. Можливо, потрібна також залученість Кабінету Міністрів, адже мова йде й про країни, які прийняли наших дітей

Інформанти наголошували на великому запиті щодо ухвалення Національної стратегії надолуження освітніх втрат.

Зважаючи на велику кількість дівців різного типу, які працюють над подоланням освітніх втрат, МОН має відігравати роль координатора, визначати пріоритети та потреби, організовувати взаємодію учасників, щоб докладені зусилля та ресурси використовувалися найбільш ефективно.

МОН отримує всі важливі дані, тому лише воно може визначити, на що саме варто спрямувати максимальні зусилля

Очевидним замовником координації дівців у сфері надолуження освітніх втрат мають бути центральні органи влади, оскільки в Україну надходять кошти від платників європейських податків, і вони повинні використовуватися раціонально. Наразі ж відсутня системна інформація щодо розподілу цих коштів: скільки було надано, загальна кількість проектів, які організації їх реалізували і для кого

Частина зусиль координації дієвців у сфері надолуження освітніх втрат повинна бути спрямована на вивчення досвіду громадських організацій, які реалізують подібні програми.

Організація

Організації, які працюють безпосередньо з дітьми, збирають дані про свою діяльність, тому саме у них є більш чітке розуміння того, що доцільно зробити зараз. Хотілося б, щоб ми (організації) були почуті, і щоб був діалог з державою та міжнародними організаціями

На думку інформантів, частиною державної політики надолуження освітніх втрат має бути чіткий алгоритм дій і стандарти такої роботи для громад та шкіл, які хочуть запровадити надолуження освітніх втрат у своїх освітніх закладах.

Громада

Навчальна програма з надолуження навчальних втрат не може бути розроблена вчителем, оскільки кожен педагог має свою думку щодо тем, які потрібно опанувати. Якщо ми говоримо про державний рівень, то має бути стратегічний план, який потім доводиться до громад. Отже, ми не повинні самостійно вигадувати рішення. Цього року, наприклад, у нас була не дуже вдала програма, з багатьма несистемними елементами. У такій ситуації важко зрозуміти, куди ми рухаємося в цій роботі

Немає чіткого алгоритму дій та спільного бачення, як працювати з учнями, які мають освітні втрати. Ми, звісно, розуміємо, як це робити, але відсутня адаптована програма, немає чітких рекомендацій щодо того, як працювати. Важливо мати все це від держави

Інформанти наголошують, що через складні умови навчання та безпекові ризики освітні втрати стали настільки поширеним і масштабним явищем, що заходи з їх надолуження повинні бути інтегровані в щоденний освітній процес кожної школи, зокрема у форматі пришвидшеного навчання з використанням модифікованих навчальних програм. Тому, зважаючи на значні освітні втрати та навчання в умовах війни, МОН має визначити компетентнісне ядро і спрямувати заклади освіти на його досягнення, зокрема через перерозподіл годин навчального плану на користь найважливіших предметів. Педагоги, адміністрації шкіл і батьки повинні мати простий і чіткий план дій щодо роботи з освітніми втратами, оскільки не завжди є ресурси для самостійного його створення та вибору серед різних програм, підходів і типів активностей.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЯКОСТІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ДСЯОУ відповідно до статті 55 Закону України «Про повну загальну середню освіту»³⁵ проводить моніторинг якості освітньої діяльності закладів освіти та якості здобутої в них загальної середньої освіти, а також здійснює інституційний аудит шкіл. У сфері надолуження освітніх втрат щорічно проводяться дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни³⁶, під час яких проходять опитування адміністрації шкіл, педагоги, батьки та учні. Ці моніторинги охоплюють, серед інших, питання втраченого навчального часу та компенсації пропущених занять, динаміку навчальних результатів (за оцінкою респондентів), а також діагностику і підходи до надолуження освітніх втрат.

ДСЯОУ також проводить загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану, результати якого дозволяють робити припущення щодо динаміки навчальних результатів учнів 6 та 8 класів з української мови та математики.

Ці дослідження дають змогу краще зрозуміти, як з освітніми втратами працюють у системі формальної освіти, які групи учнів мають нижчі навчальні результати, які теми у навчальних програмах є найбільш складними і, відповідно, як формувати державну політику та роботу громадських організацій.

ДСЯОУ також надавало рекомендації освітнім управлінцям і педагогам щодо організації надолуження освітніх втрат.

³⁵ Закон України «Про повну загальну середню освіту». [Посилання](#).

³⁶ ДСЯОУ. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році. 2024. [Посилання](#)

УІРО, серед іншого, відповідає за розробку змісту освіти, зокрема навчальних програм, а також за навчально-методичну підтримку вчителів. Зокрема, УІРО виконує ключові функції для надолуження освітніх втрат: розробку модифікованих навчальних програм і підтримку роботи платформи «Всеукраїнська школа онлайн».

Інформанти наголошували на важливості визначення основних тем у навчальних програмах, щоб активності з надолуження освітніх втрат та пришвидшене навчання, які проводяться у школах і проєктах неурядових організацій, мали спільну базу, визначену державою. УІРО на інституційному рівні та на рівні експертів долучене до розробки таких програм.

УІРО

Були вибрані ті теми, у яких зроблено фокус на вміннях і навичках, без яких неможливий перехід до наступного рівня освіти, тобто, які є основоположними для кожного класу, а також ті, що повторюються на різних рівнях навчання. Тобто, ми сформували певне ядро і подали його на обговорення. Робота перших робочих груп була дуже непростю, особливо по НУШ, адже існує багато модельних програм і різних рішень, а нам потрібно було сформувати саме це ядро

Програми, розроблені та затверджені на момент написання цього звіту, орієнтовані на учнів, які не навчаються в українській системі освіти (перебувають за кордоном або на TOT), або мали тривалу перерву в навчанні (від 6 місяців). Після діагностики вчителі можуть визначити, яку програму відповідного року навчання має опанувати дитина, та користуватися нею³⁷. Ці програми є складовою освітнього курсу «Українознавчий компонент», орієнтованого на учнів, які перебувають за кордоном або на TOT³⁸.

³⁷ МОН. Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти. [Посилання](#).

³⁸ МОН. «Українознавчий компонент». [Посилання](#).

Крім програм, УІРО працює над розробкою пакета «модифіковані навчальні програми + збірка навчальних відео та діяльнісних завдань з ВШО під них». Продовжується робота й над завданнями для відпрацювання результатів навчання, закладених у скорочені програми. УІРО також відповідає за підтримку та наповнення платформи «Всеукраїнська школа онлайн», створеної під час пандемії COVID-19 для забезпечення доступу до дистанційної освіти³⁹. На платформі розміщено записи уроків, банк завдань, а також тести для діагностики освітніх втрат. ВШО дозволяє вчителям проводити первинне та вторинне діагностування учнів і підбирати уроки та завдання відповідно до тем, з яких потрібно надолуження.

³⁹ МОН. Про деякі питання забезпечення дистанційного навчання здобувачів повної загальної середньої освіти 2020-2021.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Завданнями УЦОЯО є проведення зовнішнього незалежного оцінювання, моніторинг якості освіти, а також соціально-психологічні дослідження. Зокрема, йдеться про проведення освітніх вимірювань для визначення масштабу освітніх втрат та розривів. Це важливо для виявлення проблеми для стейкхолдерів та обґрунтування необхідності надолуження освітніх втрат. Однак такі вимірювання не дають даних про рівень навчальних досягнень окремих здобувачів освіти, закладів та громад. Одним із таких вимірювань є PISA — міжнародне дослідження рівня навичок з читання, математики та природничих наук серед 15-річних підлітків. В Україні за організацію та проведення дослідження PISA відповідає УЦОЯО. Порівняння результатів PISA 2018 та 2022 років засвідчило й дозволило проаналізувати освітні втрати, що виникли під час пандемії COVID-19⁴⁰. Результати PISA-2025 дозволять оцінити освітні втрати, які виникли після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

УЦОЯО підготував аналітичний звіт щодо освітніх втрат⁴¹, де дається визначення поняттям «освітні втрати», «навчальні втрати», «освітні розриви» тощо, а також описуються можливі шляхи надолуження освітніх втрат. Інформанти різних категорій, зокрема представники громадських організацій, спираються на цей звіт, вказуючи його як джерело зазначених вище визначень, якими вони керуються у своїй діяльності.

⁴⁰ УЦОЯО. 2023. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022.

⁴¹ УЦОЯО. 2023. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. [Посилання](#).

УСТАНОВИ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСВІТИ

Національна академія педагогічних наук України та обласні установи післядипломної педагогічної освіти (ІППО) проводять навчання педагогів і надають методичну підтримку в їхній роботі. ІППО згадуються інформантами серед організацій, які є партнерами в реалізації проектів з надолуження освітніх втрат, організованих громадськими організаціями. У екосистемі надолуження освітніх втрат НАПН та ІППО виконують кілька функцій:

01 Поширення інформації про програми з надолуження освітніх втрат, які реалізують ГО

Організація

УІРО провело вимірювання та підготувало програми, ДСЯОУ разом із партнерами розробили контент. Наступним завданням є ефективно донесення цієї інформації до вчителів, а також надання чітких інструкцій щодо використання доступних можливостей. На мою думку, в Україні саме установи післядипломної педагогічної освіти (ІППО) є тими організаціями, які найбільше контактують із великою кількістю вчителів, що дозволяє їм ефективно поширювати ці знання та підтримку

02 Навчання організації та проведення надолуження освітніх втрат для адміністрацій шкіл та учителів . На цьому курсі важливими компонентами можуть бути особливості роботи в різнорівневих навчальних групах, проведення діагностики та робота з платформою ВШО

ІППО

У нашому ІППО є авторський курс під назвою «Надолуження навчальних втрат учнів з математики». Його тривалість — 1 тиждень, і він включений до плану Інституту. Курс проводиться для групи, до якої набирається необхідна кількість слухачів

Таке навчання може проводитися у співпраці з організаціями, які залучають працівників ІППО до своїх проєктів.

Організація

Щодо державних установ, ми активно співпрацюємо з центрами професійного розвитку, інститутами післядипломної педагогічної освіти та академіями безперервної освіти. Часто звертаємось до них з проханням допомогти в організації навчання для учасників. Іноді ми також використовуємо їхні локації для проведення тренінгів, особливо коли тренер нашої програми є працівником цієї установи

⁴² Вебінар для заступників керівників (директорів) закладів загальної середньої освіти «Виявлення і подолання освітніх втрат як важливий крок до підвищення якості освіти». [Посилання](#).

⁴³ Успішне подолання освітніх втрат: алгоритм для шкільної адміністрації. [Посилання](#).

⁴⁴ Цифрове освітнє середовище як ресурс до подолання освітніх втрат. [Посилання](#).

Розробка рекомендацій та методичних матеріалів для вчителів, які можуть використовуватися для надолуження освітніх втрат, методична підтримка педагогів, які самі розробляють програми з надолуження

Громада

Якщо говорити про інститути післядипломної освіти, то в окремих напрямках ми тісно співпрацюємо. Наприклад, наша вчителька початкових класів залучена до розробки програми з подолання освітніх втрат. Головне, щоб така співпраця була успішною

Деякі представники громадських організацій висловили запит на координацію та узгоджені дії між державними та неурядовими організаціями у сфері надолуження освітніх втрат, зокрема щодо професійного розвитку вчителів.

Організація

Хотілося б отримати стратегічну підтримку від Міністерства, щоб усі регіональні управління та інші державні організації, які займаються підвищенням кваліфікації, були залучені в процес. Це дозволить зробити роботу більш комплексною та прозорою, де буде зрозуміло, хто за що відповідає, хто вже здійснив певні кроки, а також хто і чим може підсилити інших учасників

⁴⁵ НАПНУ. 2023. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. [Посилання](#); Інститут педагогіки НАПН України, 2023. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації. [Посилання](#).

⁴⁶ Освітні втрати долаємо – не чекаємо: затверджено дидактичний збірник «Картки опорних знань» для 7-х класів НУШ. [Посилання](#).

ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Відповідно до ст. 66 ЗУ «Про освіту»⁴⁷ органи місцевого самоврядування реалізують державну політику в сфері освіти, забезпечують якість освіти та доступ до середньої освіти, формуючи та утримуючи мережу шкіл. Освітнє законодавство надає закладам освіти широку автономію у плануванні та організації освітнього процесу, визначенні змісту освіти, а також функціях управління освіти. Окрім фінансування та керування мережею шкіл, органи місцевого самоврядування виконують важливу роль координаторів у процесі надолуження освітніх втрат.

Громадські організації, що брали участь у дослідженні, вказували на органи управління освітою як на важливих партнерів у реалізації програм з надолуження освітніх втрат. Ці установи мають такі функції:

Поширення серед закладів освіти інформації про програми з надолуження освітніх втрат, що проводяться громадськими організаціями

Залучення закладів освіти до участі у програмах з надолуження освітніх втрат

Організація

Ми співпрацюємо з МОН та обласними департаментами освіти. Це наші головні партнери у наборі учасників до програм з надолуження

⁴⁷ Закон України «Про освіту». [Посилання](#).

Організація

Ми зазвичай зустрічаємося з представниками департаменту освіти для моніторингу поточної ситуації, щоб вони порекомендували школи, які можуть долучитися до нашого проєкту. Потім ми зустрічаємось для звіту. Хоча департаменти освіти не є організаціями, яким ми підзвітні, вони є нашими партнерами, і нам важливо не лише реалізувати проєкт у цьому регіоні, а й показати наш вплив на освіту. Тому ми проводимо дві зустрічі з департаментами освіти

Засновники шкіл громади визначають напрями розвитку освіти на своїй території. Є свідчення, що вони можуть включати активності з надолуження освітніх втрат у свої плани розвитку.

Громада

У громаді є програма розвитку освіти, в яку ми вже внесли заходи щодо подолання освітніх втрат та розривів. Запланована робота з педагогічними працівниками та учнями. Участь у проєктах ідеально підходить для реалізації цих заходів. Після нашого планування відповідні рішення приймаються на педагогічних радах закладів освіти

За свідченням учасників дослідження, частина департаментів та управлінь освіти не визнає існування освітніх втрат і вважає цю проблему неактуальною для своїх регіонів чи громад, а тому не готові надавати підтримку громадським організаціям, які працюють у цій сфері.

Громада

Ми спостерігаємо таке в деяких департаментах освіти. Скоріше за все, це пов'язано зі звичкою говорити: «У нас все добре, у нас все класно працює», і стверджувати, що такої проблеми немає

МІЖНАРОДНІ ТА ІНОЗЕМНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Міжнародні організації (урядові та неурядові) та уряди інших держав⁴⁸ активно підтримували українську систему освіти, надаючи технічну допомогу, експертизу та ресурси для реалізації освітніх реформ, зокрема реформи Нової української школи, а також для забезпечення доступу до освіти в умовах надзвичайних ситуацій після початку російсько-української війни 2014 року.

Після початку повномасштабного вторгнення масштаби допомоги та кількість організацій, що проводять активності в Україні, різко зросли. Їхні пріоритети у сфері середньої освіти включають забезпечення доступу до освіти, зокрема дистанційної, відбудову зруйнованої під час війни освітньої інфраструктури, продовження підтримки реформ та допомогу учасникам освітнього процесу, зокрема щодо надолуження освітніх втрат.

Для координації діяльності міжнародних організацій у сфері освіти працює Український освітній кластер⁴⁹. Він об'єднує організації (урядові, міжнародні та неурядові), які задовольняють потреби освіти в умовах надзвичайного стану. Основною метою діяльності Освітнього кластера є координація діяльності організацій, які до нього входять, для найбільш ефективної допомоги у відновленні доступу до освіти, фокусування на найважливіших потребах та найуразливіших групах населення. Також завданням є забезпечення комплементарності з державою, іншими кластерами, а також з партнерами з розвитку і відбудови, які працюють над відновленням доступу до освіти та полегшенням наслідків війни для учасників освітнього процесу. Освітній кластер розпочав роботу у 2014 р. у Донецькій і Луганській областях, а після початку повномасштабної війни поширив діяльність на інші регіони України.

Одна з чотирьох робочих груп у структурі Освітнього кластера працює над проблемою надолуження освітніх втрат. Зараз до Освітнього кластеру входить 118 партнерських організацій, близько чверті з яких — міжнародні неурядові організації, решта — локальні та національні неурядові організації, що працюють у сфері освіти. Усі громадські організації, які взяли участь у дослідженні, повідомили, що вони активно співпрацюють з різними міжнародними організаціями. Їх можна згрупувати у кілька категорій.

⁴⁸ Далі — міжнародні організації.

⁴⁹ <https://response.reliefweb.int/ukraine/education>

Організації в структурі ООН:

01

Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА)

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR)

Дитячий фонд ООН (UNICEF)

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO)

Провідною з них є UNICEF (ЮНІСЕФ). Дитячий фонд ООН підтримує значну частину активностей з надолуження освітніх втрат в Україні (за оцінками деяких інформантів, від 50 до 70%). Фонд підтримує програми з надолуження освітніх втрат на національному рівні, а також на рівні областей через чотири регіональні хаби у Дніпрі, Харкові, Одесі та Полтаві. Також ЮНІСЕФ є співкоординатором Освітнього кластера і робочої групи з питань надолуження освітніх втрат.

Міжнародні благодійні та гуманітарні організації:

02

Save the Children

War Child Alliance

Finn Church Aid

Street Child та інші організації

Міжнародні організації, які надають гуманітарну допомогу під час надзвичайних ситуацій та воєнних конфліктів, активно працюють, зокрема, над забезпеченням доступу дітей до освіти і в партнерстві з українськими організаціями реалізують програми з надолуження освітніх втрат, психоемоційної та соціальної підтримки дітей.

03

Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)

Глобальне партнерство для освіти (GPE)

Світовий банк (World Bank)

IREX та інші організації

Міжнародні організації надають технічну допомогу в реформуванні української системи освіти та підтримують її експертизою. Частиною їхньої допомоги є фінансування проектів у сфері надолуження освітніх втрат або підтримка досліджень, які можуть бути використані для розробки державної політики у сфері надолуження освітніх втрат. Крім того, громадські організації отримують підтримку від урядів окремих країн у рамках їхніх програм допомоги Україні.

Міжнародні організації в екосистемі надолуження освітніх втрат виконують кілька функцій і, за словами деяких учасників дослідження, є ключовими діючими особами.

ФІНАНСУВАННЯ

Міжнародні організації фінансують усі програми з надолуження освітніх втрат, які реалізують учасники дослідження або про які вони згадували. Деякі учасники дослідження асоціюють міжнародні організації насамперед з донорами і визначають їхню роль у сфері надолуження освітніх втрат таким чином:

Міжнародні організації, які системно працюють над подоланням наслідків війни для освіти України, зокрема над вирішенням проблеми освітніх втрат, підтримують різні українські громадські організації та активності. Це включає інфраструктурні проекти, такі як розбудова мережі цифрових освітніх центрів для проведення занять з надолуження освітніх втрат, а також розробку відповідних програм. Така підтримка має складну структуру. Міжнародні організації отримують кошти від урядів інших держав, бізнесу та інших міжнародних організацій, і в свою чергу реалізують проекти або субгрантують українські організації. Наприклад, міжнародний Фонд «Глобальне партнерство для освіти» акумулює кошти від урядів та приватних фондів і через партнерів, таких як Світовий Банк, UNESCO, UNICEF, а також уряди країн, які потребують підтримки в освітній сфері (зокрема Україна), місцеве громадянське суспільство та приватний сектор, реалізує цю підтримку⁵⁰. Значна частина найбільших програм з надолуження освітніх втрат реалізується через цю модель.

Інші міжнародні організації, які фінансують гуманітарну діяльність та захист дітей, співпрацюють з українськими організаціями, для яких програми з надолуження освітніх втрат є частиною ширших заходів щодо забезпечення добробуту дитини.

Інформанти зазначили, що міжнародні організації можуть надавати фінансову підтримку на запит громадських організацій.

Досвід, про який згадують представники організацій, накопичився після початку повномасштабного вторгнення. З 2023 року деякі міжнародні організації включають активності з надолуження освітніх втрат у свої плани та залучають організації як партнерів-виконавців.

⁵⁰ <https://www.globalpartnership.org/news/distance-learning-ukraine-51-million-grants-in-kind-support-gpe-google-microsoft>

Ми маємо донорів і партнерів, з якими працюємо вже 4-5 років. Вони добре нас знають, довіряють нам і визнають цінність та високу якість нашої роботи. Тому, коли ми звертаємося з потребою у фінансуванні програм, спрямованих на подолання освітніх втрат серед дітей, вони підтримують нас

Міжнародні організації формують свої цілі та працюють відповідно до власних стандартів у проектах: визначають області проживання бенефіціарів, форми організації програми (офлайн чи онлайн), категорії бенефіціарів, матеріали (наприклад, діагностичні тести), що використовуються.

ЕКСПЕРТИЗА

Міжнародні організації вивчають і враховують український досвід надолуження освітніх втрат, одночасно залучаючи своїх експертів до планування діяльності, підтримки уряду в розробці політики та реалізації проєктів у цій сфері.

Міжнародна організація

Міжнародна організація не лише надає грант, але й активно бере участь у процесі реалізації завдань нашої команди. Наша команда, до складу якої входить фахівець з формальної освіти, тісно співпрацює з робочими групами та займається створенням навчального контенту для цієї програми. Наша фахівчиня з освіти, яка є грантовим менеджером, залучена до всього процесу планування і реалізації активностей. Ми активно контактуємо з громадськими організаціями для впровадження цих ініціатив. Тобто міжнародна організація передає нам усі свої знання та досвід

Зокрема, йдеться про вивчення та застосування громадськими організаціями досвіду надолуження освітніх втрат в інших країнах та залучення представників організацій, які працювали у цій сфері в інших країнах. Наприклад, одна з міжнародних організацій використовувала травмоорієнтований підхід і розроблені з цієї теми матеріали, які були впроваджені в інших державах, де ця організація працювала з освітянами під час кризових ситуацій, військових конфліктів, війни.

Інша міжнародна організація залучала фахівців з теми надолуження освітніх втрат у навчанні власного персоналу та для розробки рекомендацій для уряду, зокрема для роботи над проєктом Стратегії надолуження освітніх втрат.

КООРДИНАЦІЯ ТА АНАЛІЗ ДОСВІДУ

Міжнародні організації через роботу Освітнього кластера координують зусилля уряду, українських громадських організацій та інших партнерів.

МОН

В Освітньому кластері визначені напрямки діяльності, і одним із найважливіших є робота з подолання освітніх втрат. У цьому секторі зібрано багато донорів і громадських організацій, які за підтримки донорських організацій реалізують проекти, спрямовані на подолання освітніх втрат

За оцінкою деяких учасників дослідження, координація наразі перебуває на етапі обізнаності про активності організацій-учасниць кластера, а не на стадії спільного планування та співпраці. Інформанти висловлюють запит на більш активну координацію міжнародних організацій між собою. З розгортанням українських програм надолуження освітніх втрат міжнародні організації почали аналізувати досвід українських організацій, і на його основі було укладено рекомендації для впровадження програм з надолуження освітніх втрат⁵¹. Наразі організації, що входять до Освітнього кластера, працюють над оновленим варіантом цих рекомендацій.

⁵¹ МОН. ЮНІСЕФ. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. [Посилання](#).

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Описуючи роль громадських організацій в екосистемі надолуження освітніх втрат, авторки дослідження спираються на відповіді ключових інформантів із державних установ і міжнародних організацій, а також на оцінки опитаних організацій. Усі групи інформантів визначили роль громадських організацій як ключову в цій екосистемі. Саме громадські організації першими почали впроваджувати заходи з надолуження освітніх втрат і активно долучилися до привернення уваги до цієї проблеми, яка до повномасштабного вторгнення та протягом наступного року не була включена до пріоритетів уряду.

Організація

Ця тема почала набувати обертів і розвиватися саме завдяки громадським організаціям. Існують різні організації з різними підходами та рішеннями, але саме вони забезпечують активну діяльність, залучення великої кількості учнів і методичний розвиток, що зараз перебуває в їхніх руках

На основі інформації, отриманої від учасників дослідження, можна виокремити наступні функції громадських організацій в екосистемі надолуження освітніх втрат:

01

Швидке реагування на потребу в надолуженні освітніх втрат, що виникла через втрату доступу до освіти та значні перерви в освітньому процесі після початку повномасштабного вторгнення.

Організація

З початком війни стало очевидно, що навчальний процес переривається, і діти втрачають доступ до постійного навчання. Тому необхідно було приймати швидкі рішення та вживати відповідні заходи. Наша громадська організація оперативно реагує на суспільні запити та проблеми, які виникають раптово і на які держава не завжди може відреагувати так швидко

02

Громадські організації активно працюють у напрямках, де формальна освіта та уряд поки що не здатні діяти самостійно. Діяльність у сфері надолуження освітніх втрат підтримується Міністерством освіти і науки настільки, наскільки це дозволяють їхні ресурси, адже існують й інші виклики, спричинені війною та реформуванням освіти

Організація

В часи війни державі надзвичайно важко опрацьовувати всі напрямки одночасно. Саме в таких умовах громадські організації можуть бути важливим ресурсом, підтримуючи там, де держава не встигає. Проте для ефективної роботи ГО потрібна чітка дорожня карта від держави, щоб розуміти, що наша діяльність відповідає загальній стратегії

Міжнародна організація

Основними виконавцями програм з надолуження освітніх втрат є, зазвичай, українські громадські організації, які мають досвід роботи з грантами та можуть залучити додаткове фінансування для реалізації таких проєктів

03

Громадські організації застосовують різноманітні, в тому числі інноваційні підходи до надолуження освітніх втрат, а також накопичують досвід, який можна масштабувати. Інформанти з організацій та донорів зазначають, що проводять оцінку ефективності реалізованих проєктів з метою визначення кращих практик та їх подальшого поширення

Організація

Ми сподіваємося, що рішення, які ми знаходимо під час реалізації наших проєктів, згодом можна буде масштабувати і впроваджувати на державному рівні

ДСЯОУ

На мою думку, неурядові організації можуть і повинні робити те, що з точки зору формальних інституцій може здаватися надто ризикованим або незвичним. Це схоже на стартап, який завжди є проривом і реалізує те, що до того вважалося неприязно сприйнятою або малоперспективною ідеєю. Якщо ж організаціям вдається досягти успіху і знайти ефективні методи роботи, ці підходи мали б бути взяті на озброєння державними інституціями

Ми прагнемо рухатися в бік стандартизації, оскільки на початкових етапах роботи з програмами ми думали, що достатньо буде лише розробити тести та контент для певних класів, щоб потім рекомендувати їх іншим партнерам. Проте кожен партнер заявив, що не потребує наших розробок, оскільки хоче показати свою творчість і креативність. Наразі ми перебуваємо на стадії напрацювання підходів, тому важливо запропонувати партнерам різноманітні матеріали, проаналізувати їх ефективність і вже на основі цього вибрати найкращі варіанти

04

Фокус на роботі з учнями, які потребують особливої підтримки, зокрема дітьми з родин, що опинилися в складних життєвих обставинах, з родин, що перебувають на тимчасово окупованих територіях (ТОТ), або з учнями, що проживають у регіонах з високим рівнем безпекових ризиків. Більшість організацій, що брали участь в опитуванні (80%), зосереджені на потребах таких учнів

05

Поширення досвіду надолуження освітніх втрат у системі формальної освіти. Громадські організації активно залучають до реалізації своїх програм шкільних вчителів, навчаючи їх різноманітним методам надолуження освітніх втрат, психологічної підтримки учнів, дистанційного навчання, травмоінформованого підходу та іншим корисним технікам. Отримані навички педагога можуть застосовувати в своїй основній роботі. Крім того, деякі проєкти з надолуження освітніх втрат реалізуються у партнерстві з навчальними закладами.

Саме ця організація дала нам поштовх. Одне діло — читати нормативно-правові документи, дивитися презентації та слухати виступи розробників. І зовсім інше — стати учасником такої програми і пережити цей досвід особисто

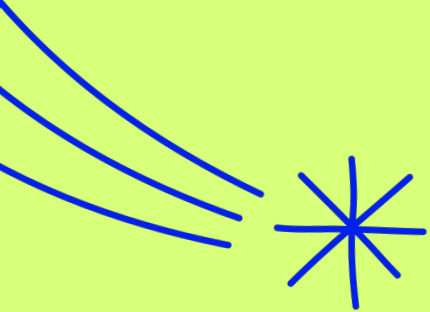
06

Підтримка педагогів. Деякі інформанти повідомляли, що за роботу в їхніх проєктах з надолуження освітніх втрат вчителі отримують винагороду. Зважаючи на те, що умови праці вчителів через повномасштабне вторгнення погіршилися⁵², заробітна плата фактично зменшилася, педагоги шукають додаткові джерела доходу. Кошти, отримані в рамках роботи в програмах надолуження освітніх втрат, а також можливості професійного розвитку і підтримка у спільноті можуть стати важливими факторами для того, щоб вчитель залишився в професії.

Нещодавно ми отримали повідомлення від вчительки з подякою за залучення до нашого проєкту. Вона зазначила, що для неї важлива не лише оплата, яку вона отримує в проєкті, але й підтримка від усієї команди. За її словами, якби не цей проєкт, вона б вже поїхала за кордон і займалася збором полуниці

⁵² Когут І., Назаренко Ю. 2024. Умови праці вчителів: вплив повномасштабної війни. [Посилання](#).

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ, РЕАЛІЗУЮЧИ ПРОГРАМИ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ, ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ТАКІ РЕЗУЛЬТАТИ ДЛЯ БЕНЕФІЦІАРІВ:

ДЛЯ УЧНІВ:

- Покращення рівня навчальних досягнень з академічних дисциплін.
- Надання психологічної підтримки та навичок реагування в критичних ситуаціях.
- Розвиток м'яких навичок та стимулювання мотивації до навчання.
- Індивідуальний підхід і увага до потреб дітей.
- Травмоінформований підхід

ДЛЯ ШКІЛ:

- Підтримка впровадження методів надолуження освітніх втрат в освітній процес.
- Навчання вчителів методам надолуження освітніх втрат.

Громадські організації реалізують проєкти з надолуження освітніх втрат у співпраці з партнерами: урядовими структурами, державними установами, міжнародними організаціями, органами управління освітою та школами. Деякі організації, що брали участь у дослідженні, зазначають, що вони співпрацюють з іншими громадськими організаціями, але одночасно мають потребу в більш інтенсивній координації з колегами як у реалізації, так і в плануванні роботи. Учасники дослідження підкреслюють, що намагаються слідкувати за діяльністю інших

громадських організацій, які також працюють над надолуженням освітніх втрат, щоб уникнути дублювання зусиль. Проте, за словами деяких інформантів, такі випадки все-таки трапляються. Деякі організації, які співпрацюють, під час взаємодії з державними установами (наприклад, у рамках роботи ВШО) усвідомлюють, що педагоги, залучені до їхніх проєктів, були або є також залученими до діяльності інших організацій.

З опитувань

Організація

Усі знають про існування інших організацій, ми зустрічаємося на заходах, вітаємося. Між нами відбувається інформаційна взаємодія, ми можемо публікувати інформацію про діяльність колег. Наразі жодних спільних проєктів з українськими ГО ми не реалізуємо

З опитувань

Організація

Ми слідкуємо за діяльністю інших організацій, щоб уникнути дублювання зусиль

За свідченнями учасників дослідження, на заваді більш активній співпраці між громадськими організаціями стоїть велика завантаженість роботою та географічна віддаленість. Одне з пояснень відсутності співпраці — відсутність необхідності. За словами однієї з інформанток, кожна організація має свої завдання, підходи та цільові аудиторії, і громадські організації доповнюють одна одну, працюючи автономно.

Громадські організації активно співпрацюють з урядовими структурами. Для реалізації своїх проєктів ГО залучають експертів з державних установ, зокрема для розробки навчальних програм, діагностичних інструментів та проведення досліджень. Крім того, вони використовують ресурси, створені державними організаціями, такі як аналітичні звіти, цифрові інструменти та платформу ВШО.

До цієї роботи можуть долучатися всі, хто надихається ідеєю, і пропонувати свої варіанти рішень. Тут немає правильних чи неправильних рішень. Кожне рішення дає свій результат, і це чудово. Учні отримують різні додаткові академічні та соціальні можливості, і це позитивно. Звісно, можуть бути й спільні проекти — це не заборонено, але наразі ми не відчуваємо такої потреби. Мені здається, що кожна організація рухається автономно, випробовуючи свої підходи та тестуючи свою територію

Представники державних установ також згадували серед партнерів у сфері надолуження освітніх втрат громадські організації національного рівня, які працюють у сфері середньої освіти протягом останніх 5-10 років (наприклад, навчання вчителів, розробка освітнього контенту). Ці організації активно підтримують реформу НУШ.

Ми активно зустрічаємося та консулюємося з професійних питань з багатьма колегами, які працюють в МОН і організаціях, що підтримують Міністерство. Крім того, ми часто перетинаємося на конференціях та тренерських програмах. Нашу взаємодію можна назвати постійною

Міжнародні організації, які підтримують проекти з надолуження освітніх втрат, мають обізнаність з роботою громадських організацій, що діють на регіональному та обласному рівнях. Вони також знайомі з організаціями, чия діяльність виходить за межі середньої освіти, зокрема гуманітарними чи правозахисними організаціями.

ЯК ГРОМАДСЬКИЙ СЕКТОР РОЗУМІЄ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНІ ВТРАТИ»?

Програми, створені неурядовими організаціями для подолання освітніх втрат, пропонують різноманітні активності для учнів: з різними форматами занять та підходами до навчання, для різних груп дітей залежно від їхніх потреб. У цьому дослідженні представлено досвід таких організацій, а також виклики, з якими вони стикаються під час роботи в освітньому секторі. Організації визначають формати і напрями своєї роботи, спираючись на певне розуміння освітніх втрат.

Учасникам дослідження було поставлено запитання: «Що вони розуміють під поняттям «освітні втрати»? Були названі різні варіанти визначення: деякі розрізняють поняття «освітні втрати», «освітні прогалини» і «освітні розриви», тоді як інші ототожнюють ці терміни. Деякі організації в опитуванні зосереджувались не на самих освітніх втрат, а на способах їх надолуження. Якщо говорити про підходи до розуміння освітніх втрат, то можна виокремити такі:

- Освітні або навчальні втрати — **втрата знань і навичок** через перерви або прогалини у навчанні, спричинені відсутнім або обмеженим доступом до освіти, зокрема через повномасштабне вторгнення.
- Освітні втрати — **прогалини у психосоціальних навичках** та зниження спроможності до навчання.
- Освітні прогалини — **прогалини в знаннях і навичках**, які виникають в учнів під час освітнього процесу в порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків.

Деякі організації посилалися на визначення, запропоновані міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ та Inter-agency Network for Education in Emergencies⁵³, а також на аналітичний документ, розроблений УЦОЯО у 2023 році⁵⁴. Останній згадувався частиною респондентів як джерело офіційного визначення вищезгаданих термінів. Водночас частина організацій не використовує термін «освітні втрати», який УЦОЯО пропонує як базовий. Варто зазначити, що згаданий документ не має статусу нормативного акта.

⁵³ Key programme definitions. [Посилання](#).

⁵⁴ УЦОЯО. 2023. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. [Посилання](#).

Організації-учасниці дослідження (за винятком однієї) не зупинялися на питанні чіткого визначення і розрізнення поняття «освітні втрати» та пов'язаних процесів, таких як освіта в умовах надзвичайного стану, коригуюче навчання (remedial learning), пришвидшене навчання (accelerated learning) тощо.

Переважна кількість організацій почали займатися темою освітніх втрат у **2023–2024** роках. Деякі організації були засновані у 2022 році й фактично одразу почали планувати свою діяльність у напрямку компенсації освітніх втрат. Інші раніше займалися освітньою, просвітницькою або гуманітарною діяльністю. Наприклад, одна з організацій, яка має освітній інформаційний ресурс, створила онлайн-платформу для учнів, спрямовану на подолання освітніх втрат. Інша організація, яка до вторгнення працювала з педагогами і проводила соціоемоційне навчання, також розробила онлайн-платформу для школярів. Ще одна організація, що займалася навчанням вчителів, продовжила цю діяльність, зробивши акцент на надолуженні освітніх втрат.

Під час глибинних інтерв'ю ставилися запитання щодо причин і обставин, які спонукали організації розпочати роботу над цією темою. Деякі респонденти зазначали, що освітні втрати почали накопичуватися **ще під час пандемії COVID-19**, однак із початком повномасштабного вторгнення проблема набула більшого масштабу. Окремим викликом організації назвали **відсутність державної політики** щодо освітніх втрат упродовж 2020–2022 років, **брак досліджень на цю тему та заходів для подолання**. Також, на їхню думку, тема не отримала належної уваги на політичному рівні та залишалася поза увагою публічного дискурсу.

До деяких організацій зверталися їхні бенефіціари, громади та донори з проханням розпочати проєкти з надолуження освітніх втрат.

3 опитувань

Це недосліджена тема в Україні. У 2022 року розпочалася активізація питання освітніх втрат. Міністерство освіти й ряд інших організацій ставили питання доречності проєктів з подолання освітніх втрат, однак вони самі не знали, як правильно запровадити цю роботу на території України

3 опитувань

Чому почали займатися? Тому що тема освітніх втрат активно почала підійматися ще з ковідних часів. В Україні через повномасштабне вторгнення навіть не встигли розпочати цю роботу. Повномасштабне вторгнення ще більше поглибило проблему ⁵⁵

3 опитувань

Ми зрозуміли, що через переривання навчання зараз будуть величезні проблеми у дітей. Наші учасники програми з вчителювання у громадах теж звернулися з питанням: «Що робимо? Адже навчання наразі фактично немає»

3 опитувань

До нас тоді на якійсь із зустрічей (партнерської міжнародної організації) теж звернувся колега, запитав, чи плануємо ми проводити якісь заняття з подолання освітніх втрат, адже вони хотіли б долучитися до процесу моніторингу і вивчати, як це буде відбуватися

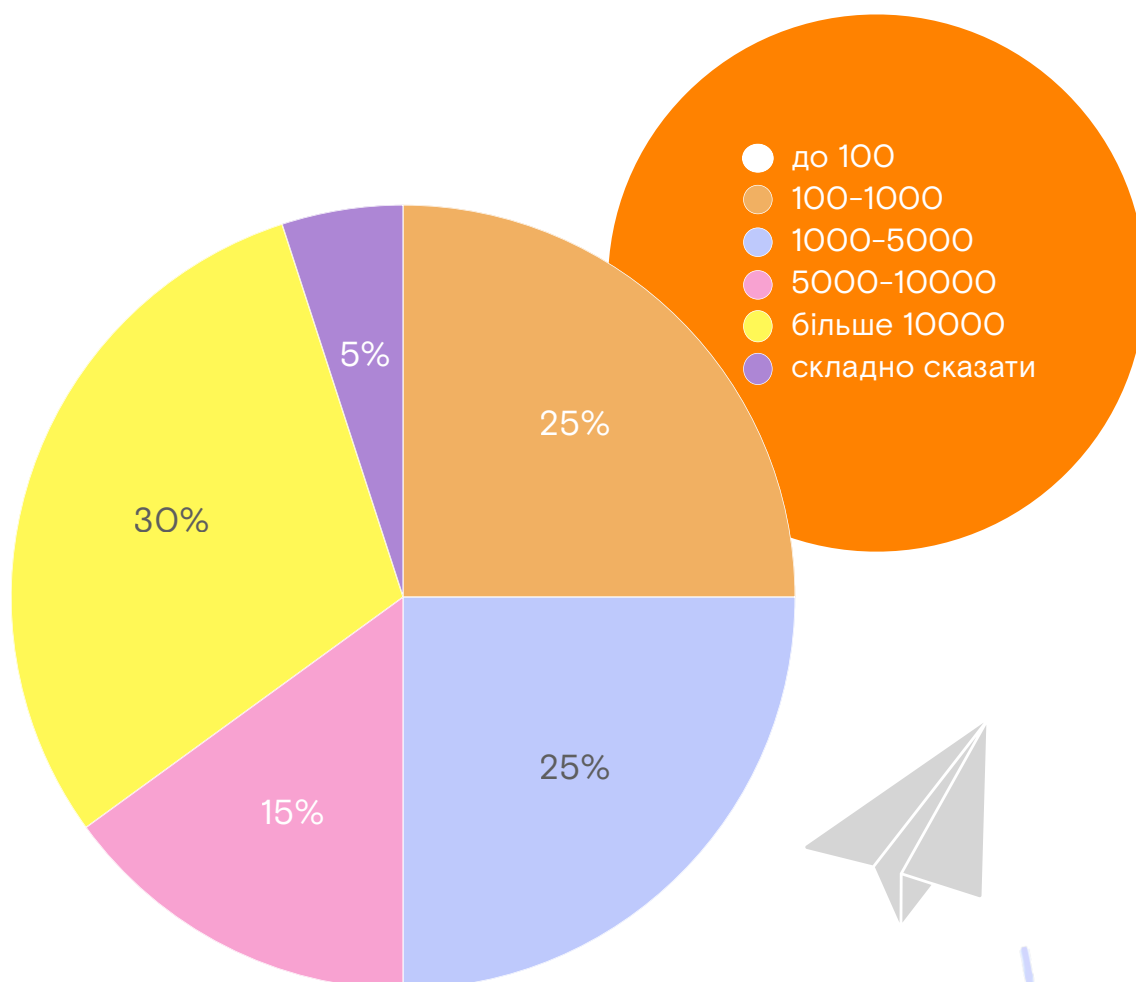
⁵⁵ Усі цитати, наведені в цьому розділі належать організаціям, що займаються надолуженням освітніх втрат.

Під час глибинних інтерв'ю представникам організацій ставилося питання, які завдання вони ставлять перед собою в контексті подолання освітніх втрат. Найчастіше організації визначали такі завдання в цьому секторі:

- Підтримка та надолуження прогалин у академічних знаннях з предметів.
- Розвиток наскрізних компетенцій учнівства, що закладені в Концепції НУШ.
- Підтримка вчителів у освоєнні нових підходів та інструментів для роботи з освітніми втратами.
- Розробка дієвих моделей надолуження освітніх втрат для шкіл.
- Психологічна підтримка та психоемоційне навчання учасників освітнього процесу.

БЕНЕФІЦІАРИ ПРОГРАМ

До представників організацій ставилися питання щодо кінцевих бенефіціарів їхніх програм з надолуження освітніх втрат (переважно здобувачів освіти): на які області орієнтуються, з яким рівнем знань середньої школи працюють, скільки здобувачів вдалося залучити та на які категорії учнів спрямована робота.

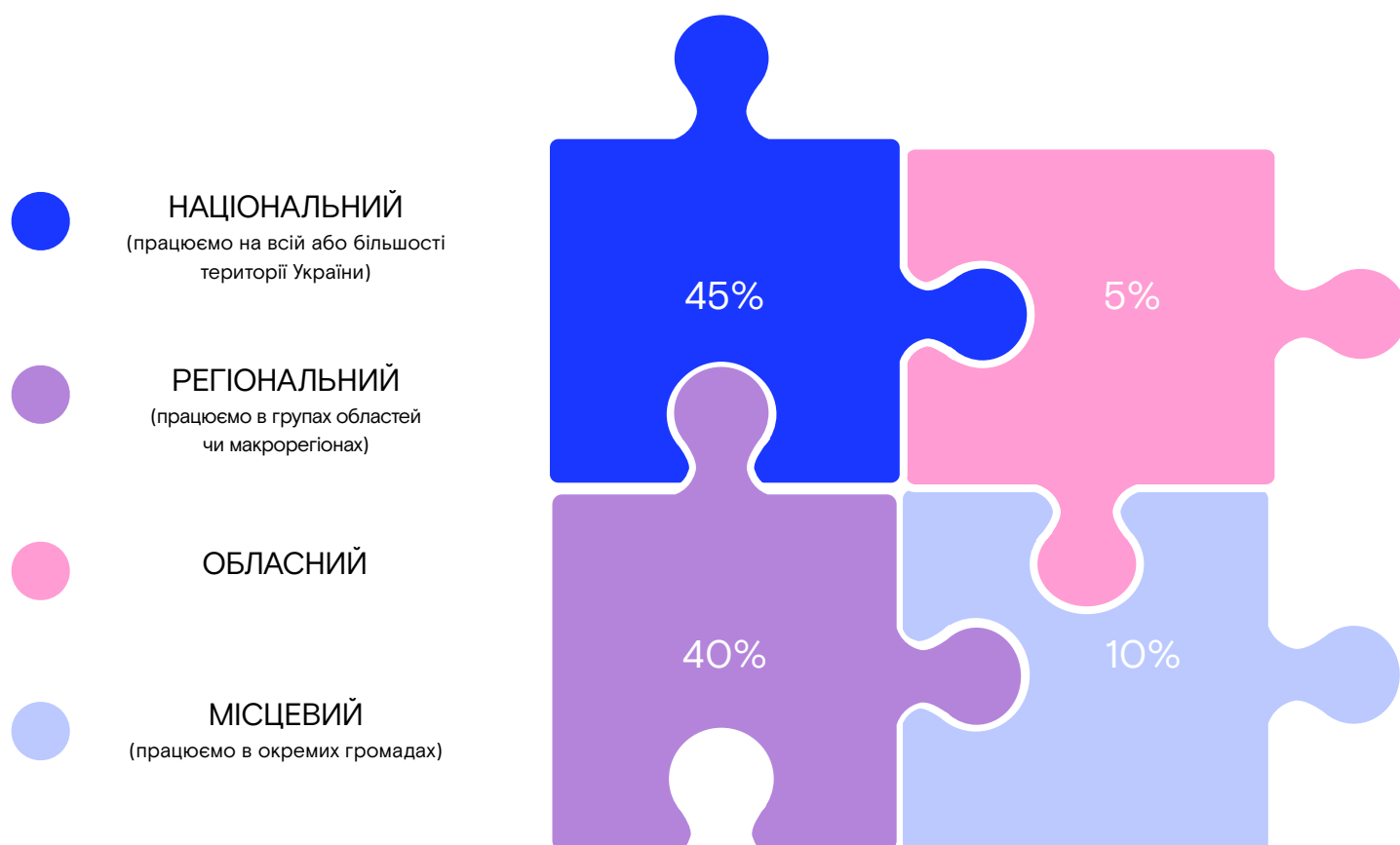

Скільки здобувачів освіти взяло участь у ваших програмах подолання освітніх втрат (уже реалізованих або поточних)?

За інформацією, наданою UNICEF, у проекти з надолуження освітніх втрат загалом було залучено близько 100 тисяч здобувачів освіти.

Більша частина організацій, що взяли участь в опитуванні, працюють на **національному (45%) та регіональному рівні (40%)**. Значно менше тих, хто працює на обласному та місцевому рівнях.

Яким є масштаб діяльності вашої організації у сфері подолання освітніх втрат?

Водночас, за свідченням UNICEF, фонд підтримує більше десяти організацій, які реалізують програми з подолання освітніх втрат у окремих областях. Під час глибинних інтерв'ю до представників організацій ставилися запитання, з якими областями вони працюють і чому вирішили працювати саме там. Деякі інформанти зазначали, що зосереджуються винятково або переважно на східних, північних та південних регіонах, які зазнали найбільших втрат під час повномасштабного вторгнення. У цих регіонах перерви в навчанні та

дистанційний формат були тривалішими, а доступ до освітніх послуг — значно гіршим. Крім того, інформанти часто наголошували, що вибір регіонів зумовлений вимогами донорів, або тим, що знайти фінансування для роботи в цих областях простіше.

3 опитувань

Ми хочемо працювати з усіма регіонами, у всіх містах і селах. Однак, коли це обговорювалося з UNICEF, в пріоритеті були південні, східні та північні області, які найбільше потребують такої допомоги

3 опитувань

Наша мета — дати можливість кожній дитині, яка зареєстрована, взяти участь у проекті. Однак регіональна ознака має велике значення для донорів

У Рекомендаціях щодо організації програм з надолуження освітніх втрат, у розробці яких брали участь донорські організації, визначено такі пріоритетні регіони:

Дніпропетровська область

Донецька область

Запорізька область

Запорізька область

Луганська область

Миколаївська область

Одеська область

Сумська область

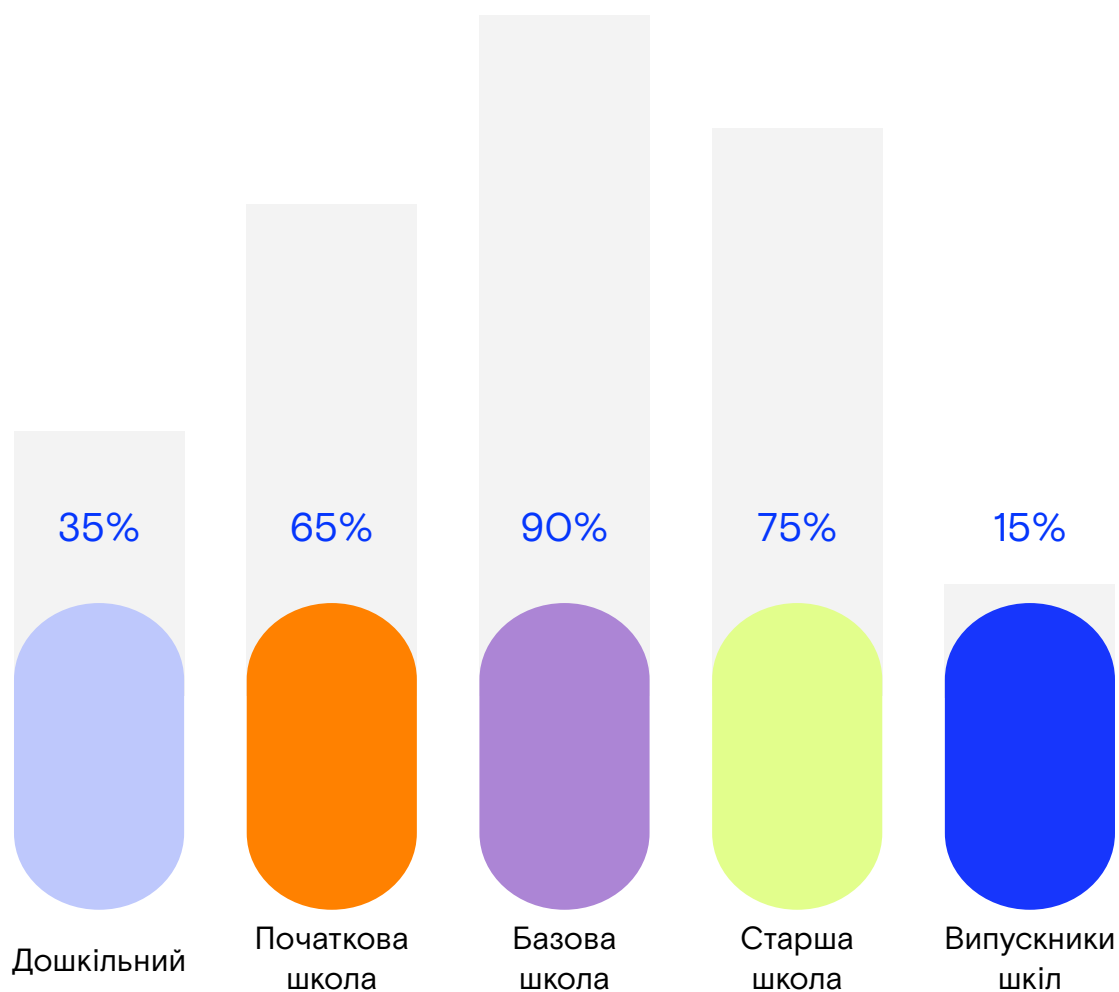
Харківська область

Херсонська область

Окремі громади в інших областях, що межують з Російською Федерацією та Білоруссю. В цих громадах більшість закладів освіти працюють дистанційно через безпекову ситуацію.

Однак є й організації, чиї активності поширюються на всі регіони України, адже регіональний відбір для них не є важливим критерієм. Зокрема це організації, які навчають вчителів технік та методів подолання освітніх втрат, та ті, що розробляють цифрові інструменти для надолуження освітніх втрат.

Зі здобувачами освіти якого віку ви працюєте у межах програм подолання освітніх втрат?

Згідно з результатами опитування більшість організацій працює із здобувачами базової (90%) та профільної (75%) середньої освіти, трохи менше — з початковою школою (65%).

Під час глибинних інтерв'ю представники та представниці організацій, які винятково, переважно або частково зосереджені на базовій та старшій ланках, пояснювали, що не працюють з молодшим учнівством, тому що формат їхньої діяльності може не передбачати формат роботи з початковою школою. Також визначальною є складність організації навчальних занять з молодшими дітьми. Адже в такому віці дітям потрібна активна участь батьків, а дистанційна форма навчання для цієї вікової групи є менш ефективною.

З опитувань

Ми не знали, як працювати з учнями початкових класів. Тобто ми розуміли, що потрібна активна залученість батьків, або це мають бути очні заняття. Діти початкових класів складно працюють в онлайні. І ми вирішили працювати з дітьми 5-11 класів

Донори також формують запит на визначення вікових груп учнів, які мають бути бенефіціарами підтримуваних ними проектів. Наприклад, організації отримали дані про зацікавленість у роботі з учнями базової школи. Водночас постало питання щодо доцільності активностей із подолання освітніх втрат для учнів 11 класів, оскільки їхній основний фокус — підготовка до вступних тестів.

З опитувань

Наші донори говорять про те, що ми допомагаємо дітям надолужити освітні втрати, а не готуємо до вступу в університет. Через те учні 11 класу не беруть участі в проекті

Чи фокусується ваша організація в межах програм подолання освітніх втрат на роботі зі здобувачами освіти певних категорій?

75%

Здобувачі освіти з областей та районів із високим рівнем безпекових ризиків

75%

Здобувачі освіти з числа внутрішньо переміщених осіб

60%

Здобувачі освіти з родин, які перебувають у складних життєвих обставинах

50%

Здобувачі освіти, що навчаються дистанційно

50%

Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами

45%

Здобувачі освіти з тимчасово окупованих територій

20%

Організація не має такого фокусу

15%

Здобувачі освіти, що тимчасово знаходяться за кордоном

Учасники опитування відповіли на запитання, чи зосереджуються вони на роботі з окремими категоріями здобувачів освіти. Більшість організацій приділяє увагу учням зі статусом ВПО (75%) та тим, хто проживає в областях і районах з високим рівнем безпекових ризиків (75%). Менше працюють із здобувачами, які перебувають у складних життєвих обставинах (60%), навчаються дистанційно (50%), мають особливі освітні потреби (50%) або перебувають на тимчасово окупованих територіях (75%). Водночас більшість організацій не мають фокусу на одній групі здобувачів освіти, **залучаючи до своїх заходів усіх учнів**.

Можна виокремити два основних фактори, за якими організації відбирають дітей: **успішність та належність до вразливих категорій**. Частина організацій зосереджує свою увагу на учнівстві з низьким або середнім рівнем навчальних досягнень. Деякі з них не залучають до своїх програм школярів з високим рівнем знань.

З опитувань

Ми намагаємося контролювати це за допомогою результатів діагностичного тестування. Учні з високим рівнем знань не залучаємо до програм

Інші організації надають школярам із високим рівнем знань найнижчий пріоритет під час відбору, оскільки такі учні не є їхньою цільовою групою. Таким чином, до програм з подолання освітніх втрат потрапляють учні всіх рівнів знань, однак дітей із високим рівнем навчальних досягнень менше.

З опитувань

Груп дуже низького рівня у нас більше, ніж груп дуже високого рівня. Найбільше в проєкті груп низького і середнього рівнів. До речі, тим дітям, які отримали на діагностичному тестуванні 10-12 балів, ми дякуємо та пояснюємо, що в першу чергу маємо допомогти учням із нижчим рівнем знань

Інформантами зазначалося, що часто перед організаціями постає складне питання: **чи працювати з учнями, які мають високий рівень знань?** З одного боку, навіть у дітей із високим рівнем знань можуть бути прогалини у знаннях та соціально-емоційних навичках. З іншого боку, інформанти наводили приклади ситуацій, коли такі учні беруть участь у кількох програмах із подолання освітніх втрат, маючи високий рівень навчальних досягнень, і розглядають ці заняття як «безкоштовне репетиторство».

Учасники дослідження також звернули увагу на інший виклик, що виникає під час відбору до програм: повторне залучення учнів у різні ініціативи. За їхніми словами, одні й ті самі діти можуть брати участь у заходах із подолання освітніх втрат, організованих різними організаціями.

Окрема частина організацій спрямовує свої програми на підтримку дітей вразливих категорій, зокрема представників національних меншин, дітей з інвалідністю, особливими освітніми потребами, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей з тимчасово окупованих територій, а також внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

З опитувань

Ми розуміємо, що в першу чергу надаємо підтримку дітям із соціально вразливих груп: дітям з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, а потім уже залучаємо тих дітей, які отримали найнижчі бали в тестовій роботі

З опитувань

Ми не працюємо з дітьми, які мають захворювання органів слуху або інші, що ускладнюють процес навчання. У нас були діти із синдромом Дауна. Вони мали різний рівень знань, тому навчалися в різних групах. Наша робота отримала позитивні відгуки від батьків і дітей

Під час дослідження були зафіксовані випадки, коли для дітей у складних життєвих обставинах заходи з надолуження освітніх втрат були частиною пакету соціальної підтримки. Варто зауважити, що є організації, які не мають конкретних факторів відбору учасників, а працюють з усіма здобувачами освіти, які до них подаються.

ЯК ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛУЧАЮТЬ ДІТЕЙ ДО УЧАСТІ В ПРОЄКТАХ З ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ?

Під час глибинних інтерв'ю представники організацій відповідали на запитання, як вони шукають та залучають учасників до своїх проєктів. Представники організацій наголошували, що обирають різні шляхи рекрутингу залежно від цільової аудиторії своїх програм, методів роботи та залучення. Для програм, які залучають велику кількість учнів і не фокусуються лише на конкретних групах, в організаціях застосовують методи публічного поширення інформації про набір у програму, такі як:

Соціальні мережі та таргет
(власні або партнерські)

Лідери думок

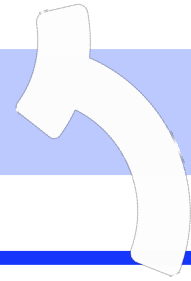

З опитувань

Щороку нам вдається залучити багато учасників за допомогою поширення інформації в соцмережах, зокрема через викладачів у Facebook. Гарно працює і поширення інформації в телеграм-спільнотах. Часто ми навіть не звертаємося до таких каналів, бо не завжди про них знаємо. Хтось із каналів знаходить таку інформацію в інших джерелах і публікує у себе. Це дає непоганий результат, і в проєкти приходять учні, які побачили інформацію саме в таких спільнотах

Засоби масової інформації

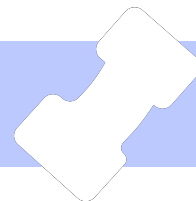

3 опитувань

Ми поширюємо інформацію також і через ЗМІ, особливо освітні ЗМІ, наприклад, сайти «Освіторія» та «НУШ». Також про нас розповідало «Громадське». Коли на різних каналах з'являються статті про нас, поступово вибудовується довіра до нашої організації. Можна з упевненістю сказати, що публікації в освітніх ЗМІ дуже добре працюють, зокрема публікації в «Освіторія Медіа» та «НУШ»

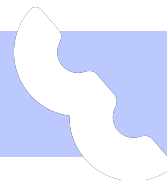

Фізичне розміщення оголошень про набір до програм у школах

Також використовуються традиційні для системи освіти засоби поширення інформації та залучення (через органи управління освітою та адміністрації шкіл)

Співпраця з місцевою та регіональною владою

3 опитувань

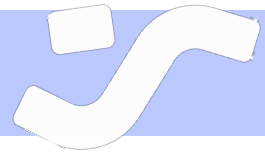
Ми також намагаємось контактувати з державним сектором і поширювати інформацію там. Департаментам освіти областей, особливо тих, які є частково тимчасово окупованими, надсилаємо дані про набори до програм з проханням розповсюдити серед представників шкіл та громад

Ми поширюємо інформацію також і через ЗМІ, особливо освітні ЗМІ, наприклад, сайти «Освіторія» та «НУШ». Також про нас розповідало «Громадське». Коли на різних каналах з'являються статті про нас, поступово вибудовується довіра до нашої організації. Можна з упевненістю сказати, що публікації в освітніх ЗМІ дуже добре працюють, зокрема публікації в «Освіторія Медіа» та «НУШ»

Розсилки серед шкіл та директорів

У нас канали інформування, мабуть, як і в усіх. Або батьки дізнаються про набори до програм від директорів шкіл, вчителів, з якими ми комунікуємо, коли залучаємо школи в проєкт. Або самі батьки знаходять інформацію про нас і реєструють дітей

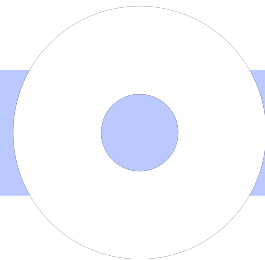

3 опитувань

У нас є свої внутрішні канали комунікації з вчителями. Ми набираємо зазвичай групи координаторів, тобто місцеві команди, регіональні команди. Наприклад, команда із Сумщини. Є умова, що вони мають проживати в Сумах чи в Сумській області. У команді з Харківщини люди проживають в Харкові або в Харківській області. Зазвичай це наші регіональні координатори, які є частиною психолого-педагогічного складу, мають гарні зв'язки з громадськістю, отже, через свої соцмережі можуть швидко та ефективно поширювати інформацію про проект

Освітні спілки вчителів або безпосередньо через вчителів

3 опитувань

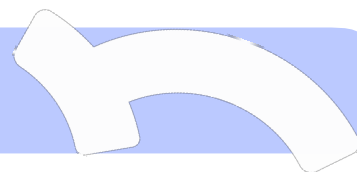
Якщо ми працюємо в цифрових освітніх центрах, то залучаємо учнів, більшість з яких навчаються в школі, де центр відкритий, або в школі поруч. Тому спочатку встановлюємо контакт з учителями, і вони у класах, де викладають, проводять тестування і відбирають тих учнів, яким потрібно долати освітні втрати. Це можуть бути діти як усієї паралелі, так і кількох класів, або діти з кількох шкіл. Але саме за результатами тесту формується група тих учнів, кому найбільше потрібна підтримка.

Також намагаємося поширювати інформацію через освітні хаби, освітні спілки освітян, які пов'язані з окупованими територіями. Наприклад, є спілка Бердянська, викладачів освітян Бердянського району, є чати викладачів Мелітополя. Адже саме ці вчителі мають безпосередній контакт з тими учнями, які можуть бути нашими бенефіціарами

У випадку, коли організації таргетують конкретні групи учнів, вони можуть поширювати інформацію та шукати учасників через установи, які працюють з відповідними групами дітей.

Партнерські організації

З опитувань

і організації, з якими перетинаються наші цільові аудиторії, наприклад, організації «Схід SOS», «Крим SOS». Це правозахисні організації, які працюють з тимчасово окупованими або прифронтовими територіями

З опитувань

Через ГО, адже у нас багато партнерів серед місцевих та локальних ГО, які з радістю поширюють нашу інформацію, як і ми їхню

Органи соціального захисту

З опитувань

Органи соціального захисту населення допомагають нам залучити дітей із соціально вразливих груп. Такі діти є нашими пріоритетними учасниками програми

Окрім вищезазначеного, учасники приходять до програм з подолання освітніх втрат за особистими рекомендаціями.

3 опитувань

Додам кілька альтернативних способів долучення до програми. У нас таке часто буває. Приїхала дитина до бабусі на канікули, почула від однолітків, що відбуваються такі заняття, приходить на урок і запитує, чи можна долучитися. Звісно, ми завжди дозволяємо. Інший випадок: дівчина приводить на заняття свою подругу. Якщо дитина, яка була записана спочатку в програму, вже не ходить, то ми на її місце можемо взяти тих, хто прийшов до нас пізніше.

Ще один не менш важливий канал розповсюдження інформації про проект – це особисті рекомендації. Багато учасників і викладачів зараз приходять за особистою рекомендацією. І викладачі рекомендують учням, і учні інколи розповідають викладачам, і викладачі викладачам, і учні учням. Тобто це працює в усі сторони. І так нас знаходять. Тобто зараз на нас працює наша репутація і ось таке «сарафанне радіо»

Варто зауважити, що організації переважно комбінують декілька, а деякі – більшість з описаних способів рекрутингу, тож наведене групування методів не є принциповим. Серед найефективніших способів залучення учасників організації називали такі: ЗМІ (зокрема, профільні сайти «Освіторія» та «НУШ»), пряме інформування шкіл, директорів та вчителів, особисті рекомендації, соціальні мережі, комунікація через департаменти та відділи освіти. Водночас одна з інформанток наголошувала, що ефективність деяких способів неможливо перевірити, наприклад, розсилки листів в обласні департаменти та місцеві відділи освіти.

3 опитувань

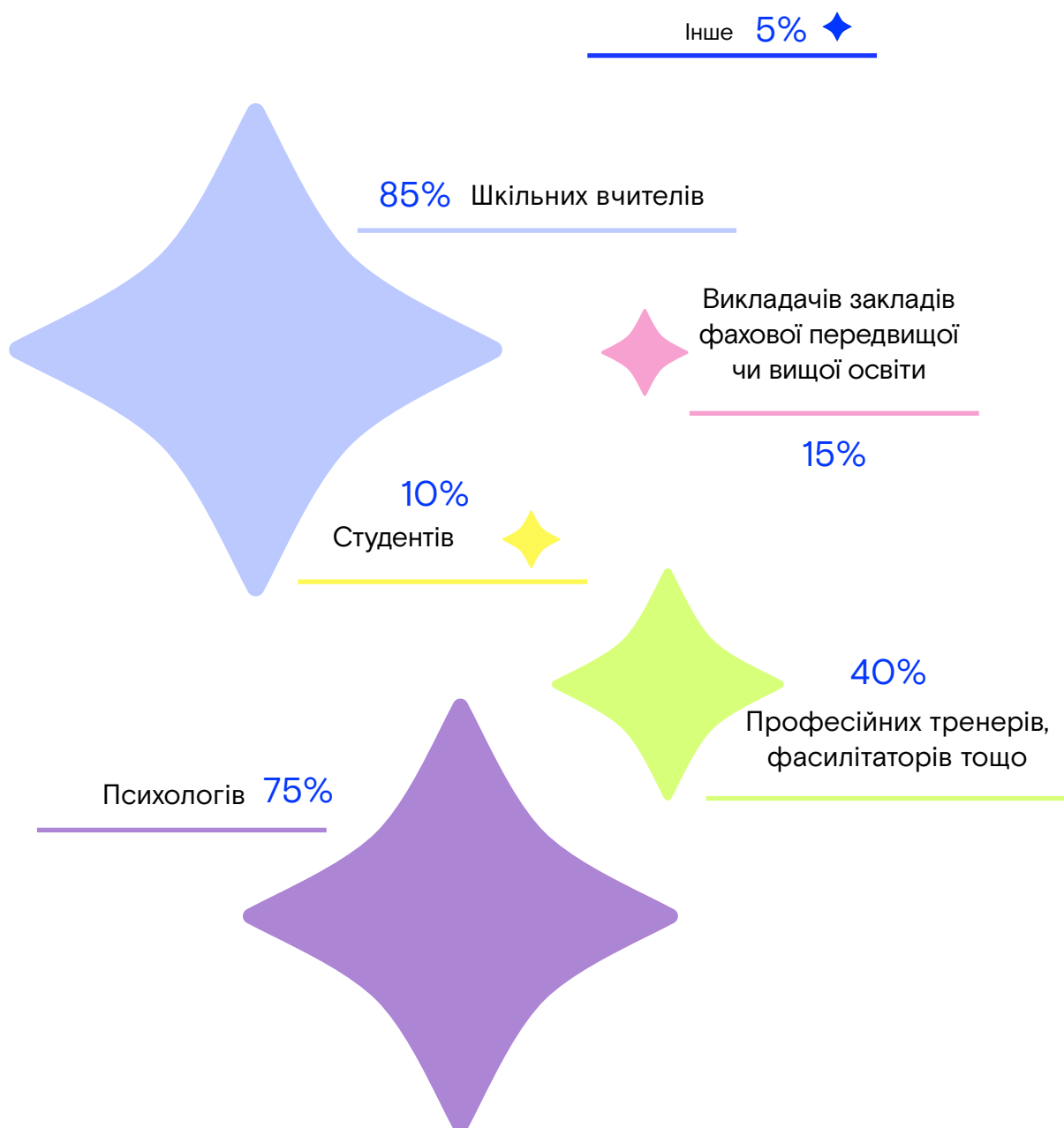
Інформування вчителів через директорів теж працює. Особливо на початку навчального року, коли діти лише починають вчитися. Надалі дуже дієвим механізмом є, якщо можна так назвати, «приведи друга»

РЕКРУТИНГ І НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ

Під час глибинних інтерв'ю до представників організацій ставилося питання, яким чином вони рекрутують та навчають вчителів, а також чи оплачують їхню роботу.

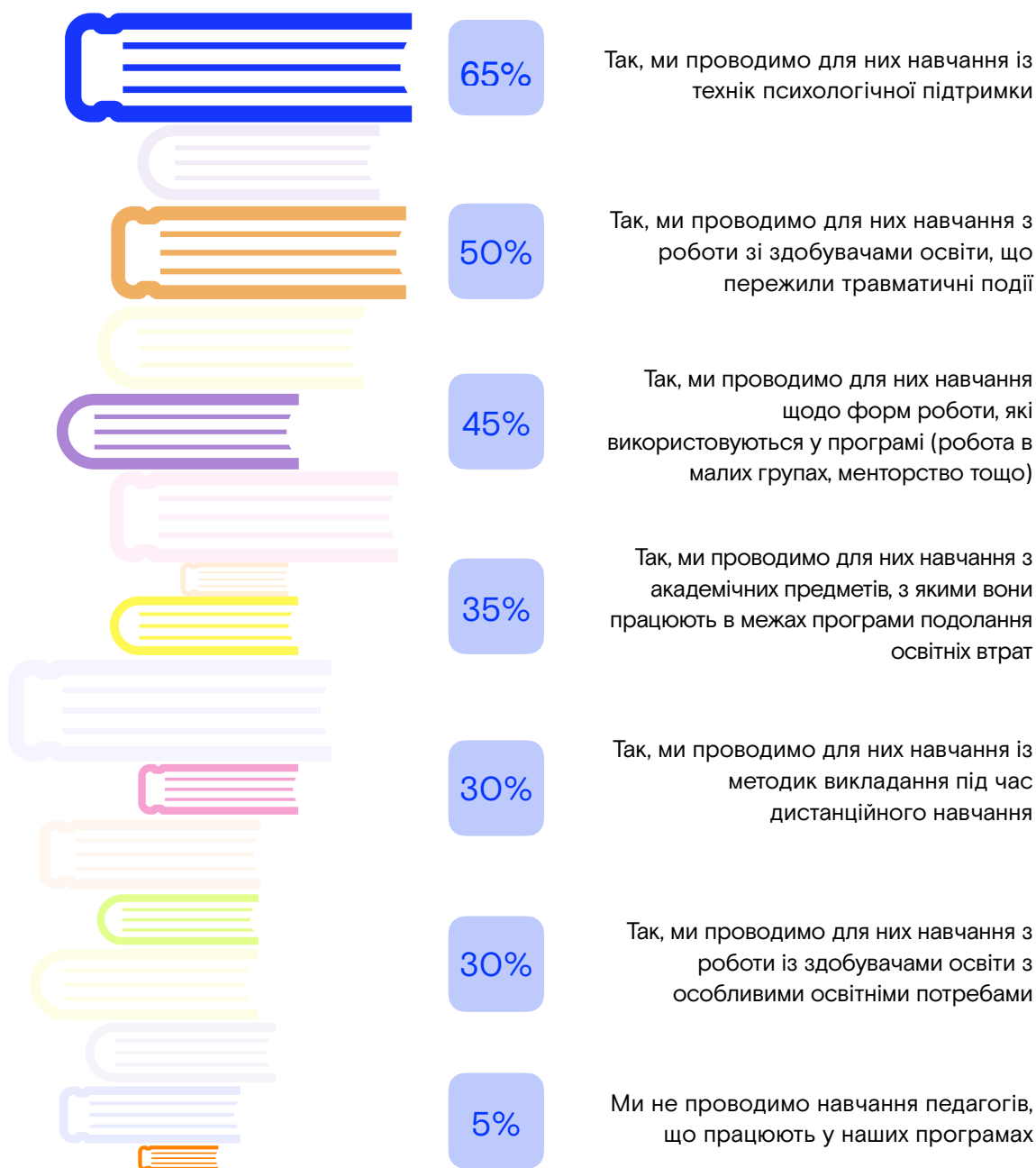
Кого ви переважно залучаєте до реалізації ваших програм подолання освітніх втрат як виконавців?

За результатами опитування найчастіше організації залучають для роботи з учнівством **шкільних вчителів (85%) та психологів (75%)**. Рідше — **професійних тренерів, фасилітаторів тощо (40%)**.

Представникам організацій ставилося запитання щодо організації навчання для освітян, які залучені в їхні програми. Найчастіше респонденти зазначали, що навчають вчителів **технік психологічної підтримки (65%)** та **роботи зі здобувачами освіти, що пережили травматичні події (50%)**. Також проводять навчання форм роботи, які використовуються у програмі **(45%)**, навчання зі шкільних предметів **(35%)**, навчання методик викладання під час дистанційного навчання **(30%)** та навчання щодо роботи зі здобувачами освіти з ООП **(30%)**.

Чи проводите ви навчання викладачів, що реалізують ваші програми з подолання освітніх втрат?

У всіх організацій є свої вимоги до відбору. Частина організацій залучає усіх мотивованих освітян, натомість інші проводять конкурсний відбір. Деякі організації поширюють інформацію в школах і відбирають команди з окремих закладів освіти.

З опитувань

Ми проводили відкритий набір. Хочу підкреслити, що це саме конкурсний набір, а не відбір. В цьому принципова різниця. Ми не відмовляли нікому. Люди, які зацікавилися проектом, пройшли

З опитувань

Перед тим як обрати школу, ми читаємо мотиваційні листи від координаторів центрів, де потрібно відповісти на ряд запитань. Одне з них: чи мотивована команда брати участь у курсах з надолуження? Просимо дати коротку відповідь кожного вчителя, чому для них цей проект важливий і чому вони хочуть взяти участь у програмі.

Департаменти освіти також впливають на наш відбір, висловлюючи свою думку, чи варто залучати цю школу. Зазвичай вони погоджуються з нашим вибором. Нам важливо, щоб школи не були примусово залучені в проект керівниками відділів освіти, а щоб у вчителів цього закладу була мотивація для участі в програмі

Представники організацій зазначали, що при відборі вчителів орієнтуються на **наявність мотивації, уміння працювати з матеріалами та відкритість до нових підходів**. Під час відбору або конкурсу педагоги можуть проходити багато етапів, зокрема, мотиваційні листи, співбесіди, вирішення завдань, тестування тощо.

Всі педагоги проходили кілька етапів випробувань, серед яких була самопрезентація. Потрібно було підготувати онлайн-консультацію на зазначену тему, а потім провести її в режимі симуляції. Звісно, ми розраховували кількість людей, яких необхідно залучити до проекту, щоб задовольнити запити учнів

За словами учасників дослідження, навчання вчителів може відбуватися в онлайн- або офлайн-режимах у різних форматах: курси, тренінги, навчання на платформах тощо. Інформанти наголошували, що під час навчання більше уваги приділяють не академічній складовій, а адаптації під потреби дітей та опануванню нових інструментів, які можуть допомогти учням подолати освітні втрати. У деяких організаціях вчителі під час навчання проходять тренінги з психоемоційної підтримки.

Ми орієнтуємося на те, що кожен педагог є експертом у своїй професійній сфері. Ми не навчаємо, як навчати математику, ми навчаємо, як сфокусуватися на потребах дитини і допомогти їй їх подолати. Це наша головна ідея.

Педагоги проходять навчання, як, наприклад, працювати на платформі, освоювати окремі підходи в математиці та українській мові, чого ми від них очікуємо. Крім того, вчителі проходять тренінг від психолога, як ідентифікувати дітей, які потребують особливої підтримки: які можуть бути ознаки того, що дитині потрібна допомога, як її надати тощо

Окремою частиною навчання є робота з дітьми вразливих категорій, наприклад, учнями з особливими освітніми потребами (ООП), з тимчасово окупованих територій, а також дітьми з родин, які перебувають у складних життєвих обставинах.

З опитувань

Ми обговорюємо особливості та важливі моменти, які викладачам потрібно враховувати при роботі з учнями, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або пережили, або досі переживають сильний травматичний досвід. Психолог пояснює викладачам, наводить приклади того, як учні з таким досвідом можуть поводитися, як вони можуть реагувати на конкретні ситуації

Представники організацій зазначали, що переважно оплачують роботу вчителів з грантових коштів. Було наголошено, що робота освітян обов'язково має оплачуватися, оскільки для педагогів це додаткове навантаження у неробочий час. Одна з учасниць дослідження підкреслювала, що оплата за заняття може відбуватися з місцевих бюджетів.

З опитувань

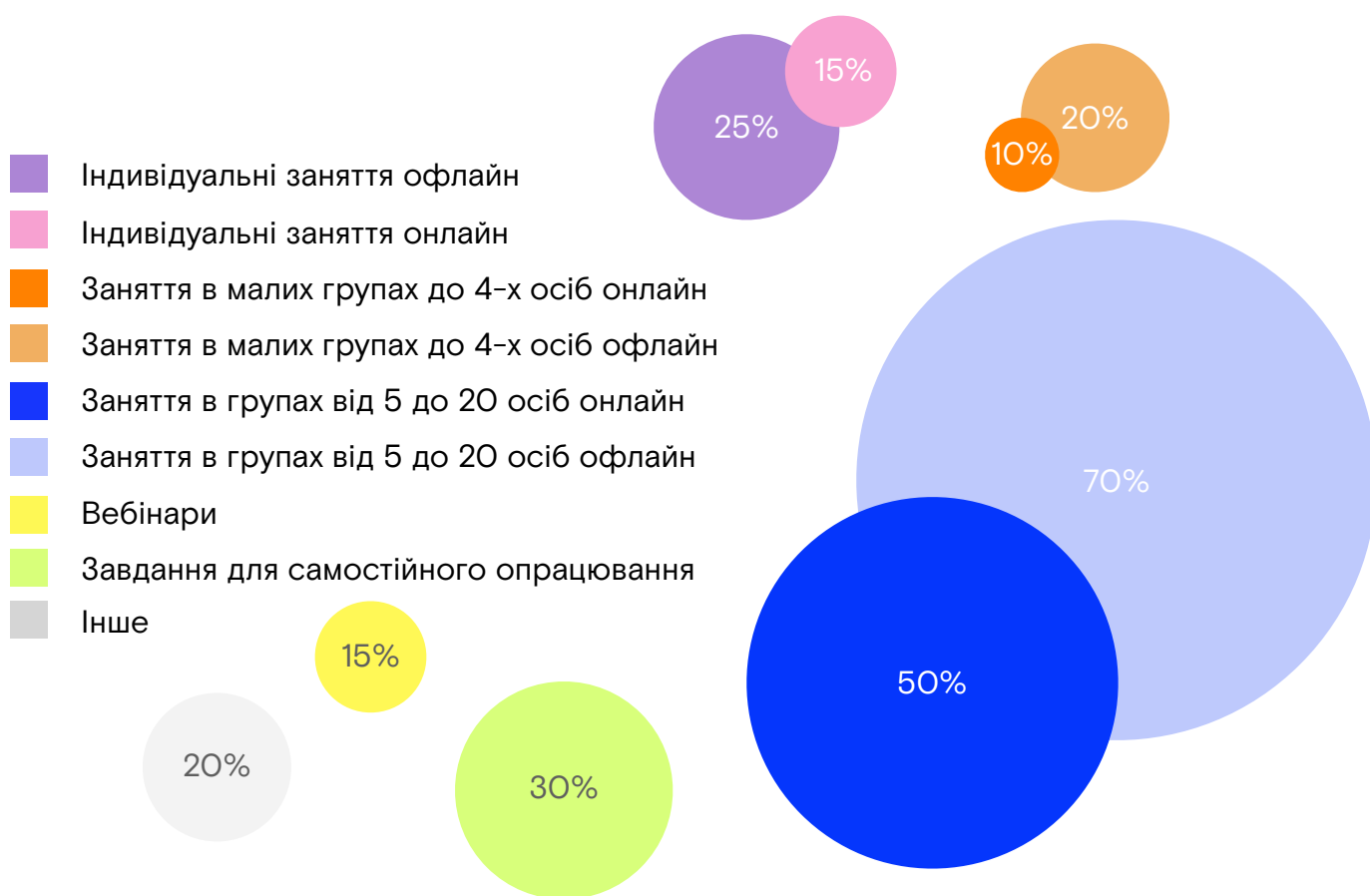
Учитель може працювати як волонтер за рахунок певних коштів. Є можливість, як кажуть, робити це в рахунок, наприклад, гурткової роботи. Це кошти місцевих громад. І тут виникає питання до громади: якщо громада хоче, щоб такі заняття проводилися, вона оплачує роботу вчителів

ВИДИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Згідно з результатами опитування, найчастіше організації обирають формат занять у групах від 5 до 20 осіб у офлайн-режимі (70%) або онлайн (50%). 30% організацій використовують завдання для самостійного опрацювання учнями, а ще 25% — індивідуальні заняття в офлайн-форматі.

Які форми роботи використовуються під час ваших програм з подолання освітніх втрат?

Організації, досвід яких вивчався під час дослідження, здійснюють проекти у кількох напрямках⁵⁶:

- навчальні заходи для учнів зі шкільних дисциплін;
- освітні заходи для учнів з метою розвитку неакадемічних компетентностей;
- навчання вчителів щодо подолання освітніх втрат;
- розробка навчальних програм, матеріалів та діагностичних тестів для подолання освітніх втрат.

Перші два типи проектів спрямовані безпосередньо на подолання освітніх втрат із використанням різних методів: індивідуальних та групових занять онлайн чи офлайн, виїзних таборів, завдань для самостійної роботи тощо.

Кейс 1 Навчання освітян навичок тьюторства. Тьютори-інструктори проводять заняття у малих групах онлайн.

Кейс 2 Підготовка абітурієнтів до НМТ та робота з учнями з ТОТ, залучення учнів 9–11 класів до занять у режимі онлайн, які тривають протягом усього навчального року (з жовтня по травень). Роботу з учнівством шкільні вчителі здійснюють на волонтерських засадах

Кейс 3 Розробка освітньої платформи, на якій учні можуть навчатися за допомогою інтерактивних інструментів, запровадження індивідуального навчання у форматі зустрічей з учителями (до 6 разів), у разі, якщо учневі потрібно отримати конкретні знання з певного предмета (наприклад, написати твір або підготуватися до контрольної). Інший формат — це індивідуальні 10 занять, направлені саме на надолуження освітніх втрат, на яких можна опанувати матеріал за попередній клас індивідуально з учителем.

⁵⁶ Когут І., Назаренко Ю. 2024. Умови праці вчителів: вплив повномасштабної війни. [Посилання](#).

Кейс 4

Організація виїзних таборів та створення методичних матеріалів для вчителів.

Кейс 5

Створення онлайн-платформи з інтерактивними підходами до навчання, яка пропонує навчання влітку й триває 5 тижнів.

Кейс 6

Проведення в освітніх центрах занять з учнями, які проживають у населеному пункті, де розташований центр. У цих локаціях є тьютори, які виконують адміністративні функції, та вчителі, які викладають. Також проводяться тестування з академічних предметів.

Кейс 7

Організація літніх інтенсивів та проведення занять для учнів офлайн циклами. 1 цикл складається з 16 занять.

Інші організації мають на меті підвищення спроможності системи освіти долати освітні втрати в межах освітнього процесу у школах.

Кейс 1

Розробка та пілотування адаптованих (скорочених) навчальних програм для надолуження освітніх втрат.

Кейс 2

Навчання вчителів.

Кейс 3

Створення онлайн-курсу для вчителів та освітніх управлінців, а також організація тренінгів для вчителів на тему подолання освітніх втрат.

Кейс 4

Розробка навчальних матеріалів для учнів з метою перевірки знань та самостійного опрацювання навчального матеріалу.

ДІАГНОСТИКА

70% респондентів зазначили, що вони проводять вимірювання освітніх втрат. Після діагностики рівня знань в організаціях найчастіше розподіляють учнів за їхнім рівнем: від найнижчого до найвищого.

3 опитувань

Учитель може працювати як волонтер за рахунок певних коштів. Є можливість, як кажуть, робити це в рахунок, наприклад, гурткової роботи. Це кошти місцевих громад. І тут виникає питання до громади: якщо громада хоче, щоб такі заняття проводилися, вона оплачує роботу вчителів

Серед найпоширеніших способів вимірювання освітніх втрат — діагностичні тести, розроблені самими організаціями в межах їхніх програм з подолання освітніх втрат (60%). 30% респондентів відповіли, що використовують діагностичні тести, розміщені на порталі «Всеукраїнська школа онлайн», ще 15% користуються тестами, розробленими іншими закордонними та міжнародними організаціями. 15% організацій не проводять діагностику освітніх втрат.

3 опитувань

Ми проводимо вхідне та вихідне тестування будь-якої людини, залученої до проекту. Обов'язково вимірюємо соціоемоційний компонент. Ці тестування розроблялися разом з українськими психометристами, були залучені науковці та практики в галузі психології із закладів вищої освіти.

Це наше власне бачення відповідно до очікувань донора. Коли ми лише розпочинали нашу діяльність, то не розуміли, як правильно моніторити, кого тестувати. Але потім ми отримували інструкції та настанови, як правильно побудувати анкету, передавали українським експертам, і ті розробляли анкети

Які інструменти для діагностики освітніх втрат ви використовуєте?

60%

Діагностичні тести, розроблені в межах вашої програми подолання освітніх втрат

30%

Діагностичні тести, розміщені на портал «Всеукраїнська школа онлайн»

15%

Діагностичні тести, розроблені закордонними та міжнародними організаціями, що провадять діяльність у сфері подолання освітніх втрат

10%

Діагностичні тести, розроблені іншими українськими організаціями, що провадять діяльність у сфері подолання освітніх втрат

10%

Інше

15%

Не проводимо діагностику освітніх втрат

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

Під час глибинних інтерв'ю представники організацій зазначали, що здебільшого **мають власні навчальні програми для подолання освітніх втрат і самостійно розробляють навчальні матеріали**. Перед створенням цих програм в організаціях вивчали міжнародний досвід надолуження освітніх втрат і залучали до розробки програм українських та міжнародних експертів. Деякі організації співпрацюють з експертами державних установ, підпорядкованих МОН, зокрема УІРО та УЦОЯО).

Також частина респондентів зазначила, що їхні програми й матеріали орієнтовані переважно на вимоги Державного стандарту. Окрім того, деякі організації співпрацювали з МОН під час розробок своїх програм.

3 опитувань

Ми пішли шляхом розробки програм та матеріалів, сфокусованих на основних темах для ефективного надолуження втрат учнів. Проєкти ще тривають, і розробляються інші програми, поки що пілотні для деяких класів

3 опитувань

Ми аналізуємо шкільні програми та визначаємо найважливіші теми, без яких дуже важко буде розуміти матеріал наступного класу. Їх ми включаємо в програму з надолуження освітніх втрат. Потім її аналізує Міністерство освіти і науки України, адже є нашим партнером у цьому проєкті. Нам важливо, щоб наша розробка була погоджена з баченням держави. І ми отримали схвалення МОН, що програма відповідає вимогам формальної освіти

Програми з надолуження освітніх втрат здебільшого ґрунтуються на інтерактивних підходах, що відрізняє їх від шкільних уроків. Під час таких занять учні здобувають не лише академічні знання, а й **розвивають когнітивні здібності, уміння вчитися та психосоціальні навички**.

Організації пропонують дітям участь у заняттях за визначеною програмою — уніфікованим для всіх учасників курсом з одного або кількох предметів, тривалість якого може варіюватися від кількох тижнів до навчального року. Однак є й ті, хто насамперед спирається на потреби учнівства, яке бере участь у їхніх заходах.

Для вчителя або тьютора можуть бути прописані очікування та результати, яких мають досягти учні. У таких випадках за допомогою діагностичних тестів, про які йшлося раніше, визначається рівень знань учнів та прогалини в них, і програма формується індивідуально для кожної дитини.

З опитувань

Діагностування — ключовий момент, оскільки саме це дозволяє визначити, де є прогалини, де саме немає тих знань та компетентностей, які мали б бути за шкільною програмою. Неможливо охопити всю шкільну програму в рамках програми надолуження освітніх втрат. Оскільки така програма не може бути надто тривалою, максимальна її тривалість — 3 місяці, якщо заняття відбуваються двічі на тиждень

З опитувань

Ми аналізуємо шкільні програми та визначаємо найважливіші теми, без яких дуже важко буде розуміти матеріал наступного класу. Їх ми включаємо в програму з надолуження освітніх втрат. Потім її аналізує Міністерство освіти і науки України, адже є нашим партнером у цьому проєкті. Нам важливо, щоб наша розробка була погоджена з баченням держави. І ми отримали схвалення МОН, що програма відповідає вимогам формальної освіти

За результатами опитування, найбільш поширеними предметами у навчальних програмах з надолуження освітніх втрат є математика (90%), українська мова (85%), англійська мова (65%) та історія (України або/та всесвітня) (50%). 15 з 20 організацій працюють з двома обов'язковими предметами — українською мовою та математикою. 5 з 20 організацій працюють з більше ніж п'ятьма предметами.

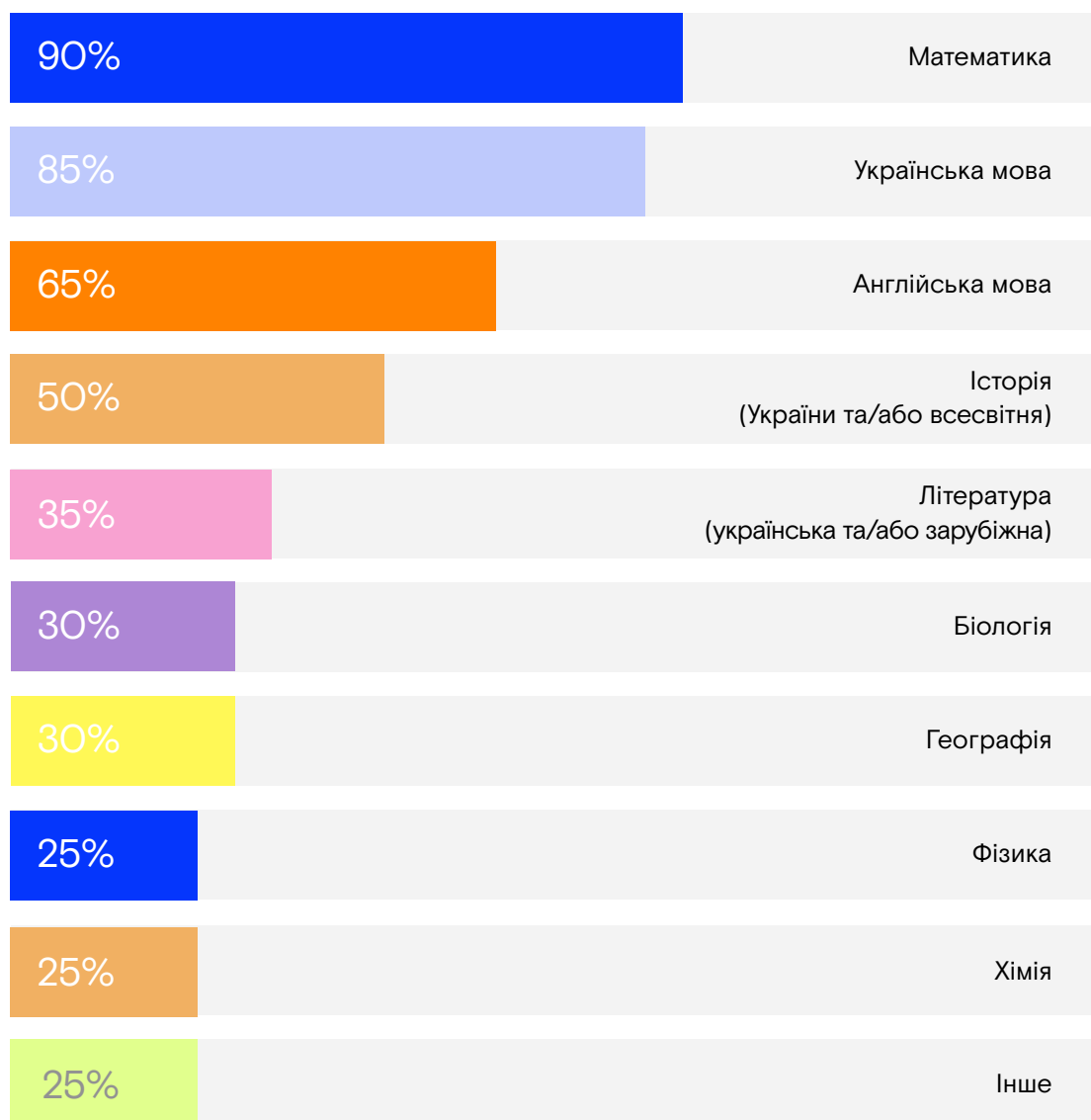
Під час глибинних інтерв'ю одна з інформанток зазначила, що вони обрали саме математику, українську мову та історію відповідно до рекомендацій, розроблених ЮНІСЕФ та затверджених МОН, де ці предмети визначені як пріоритетні.

3 опитувань

Такою є рекомендація Міністерства освіти і науки України і міжнародних донорів. Ми спиралися на рамковий документ з рекомендаціями запровадження програм з подолання освітніх втрат в Україні. Від знань основних предметів залежить те, як дитина зможе опанувати інші шкільні предмети. Адже саме на заняттях з української мовою діти вчать правильно писати, читати і говорити. На математиці — рахувати. Без цих навичок неможливо вчитися далі. Тому ці предмети є пріоритетними в системі подолання освітніх втрат

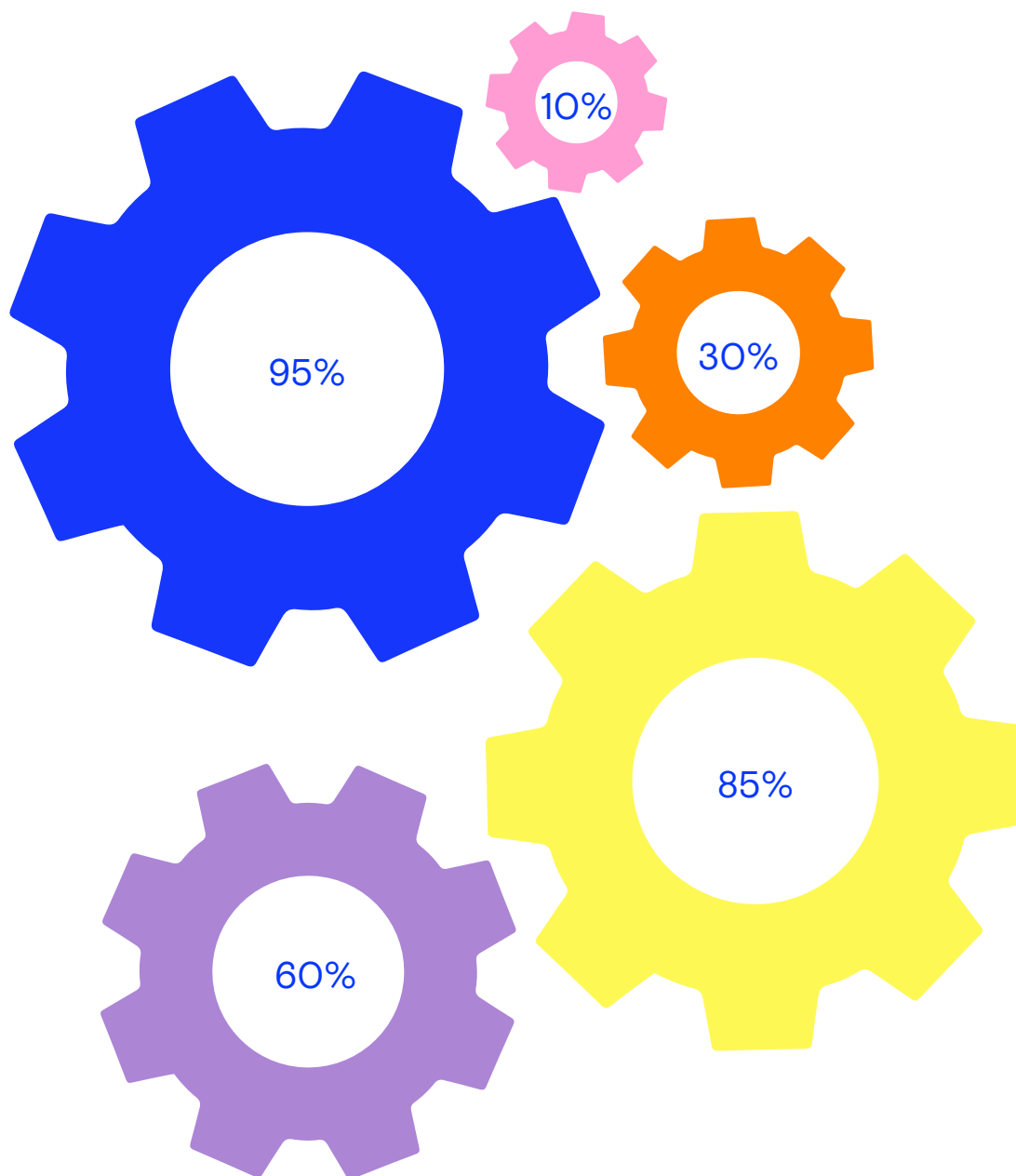

Які академічні дисципліни у ваших програмах подолання освітніх втрат?

Представникам організацій також було поставлено запитання, які компоненти, окрім академічних, містять їхні програми з подолання освітніх втрат. Найчастіше респонденти зазначали розвиток соціоемоційних навичок та вміння вчитися (95%), психоемоційну підтримку учнівства (85%). Окрім того, 60% працюють над розвитком критичного мислення, а ще 30% — з медіаграмотністю та безпекою в інтернеті.

Чи містять ваші програми з подолання освітніх втрат інші компоненти, крім академічних?

- Розвиток соціоемоційних навичок та вміння вчитися
- Психоемоційна підтримка здобувачів освіти
- Критичне мислення
- Медіаграмотність та безпека в інтернеті
- Інше

Частина інформантів під час глибинних інтерв'ю наголошувала, що психоемоційна підтримка є одним з основних компонентів їхніх освітніх програм з подолання освітніх втрат.

З опитувань

Паралельно з подоланням академічних прогалин ми також працюємо з соціоемоційним компонентом. Проводимо вебінари та зустрічі з експертами для дітей, спрямовані на покращення соціо- та психоемоційної сфери

З опитувань

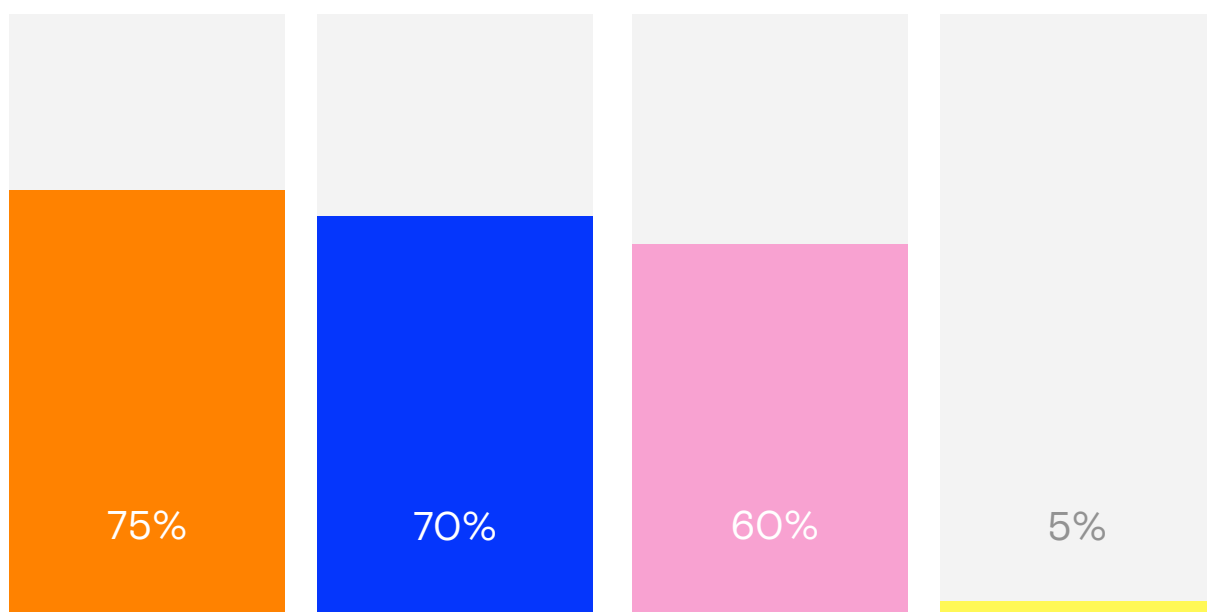
Навчання не обмежується лише надолуженням освітніх втрат. Також передбачена психоемоційна підтримка учнів та правильне її використання на уроках. Для учнів середньої та старшої школи заняття триває 60 хвилин, з яких обов'язково 15 хвилин присвячено психоемоційній підтримці

ЯК ВИМІРЮЄТЬСЯ ЯКІСТЬ ПРОГРАМ З ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ?

За результатами опитування більшість організацій займається вимірюванням ефективності своїх програм, зокрема проводить тестування рівня підготовки учасників на початку та наприкінці програми (75%), опитування учнів та їхніх батьків з проханням оцінити ефективність та вплив програми (70%), опитування учасників програми (інструкторів, тьюторів, тренерів, вчителів тощо) з проханням оцінити ефективність та вплив програми (60%).

Чи вимірюєте ви ефективність ваших програм з подолання освітніх втрат?

- Так, ми проводимо тестування рівня підготовки учасниць на початку та у кінці програми
- Так, ми проводимо опитування учнів та їхніх батьків із проханням оцінити ефективність і вплив програми
- Так, ми проводимо опитування учасників програми (інструкторів, тьюторів, тренерів, вчителів тощо) з проханням оцінити ефективність та вплив програми
- Ми не проводимо вимірювання ефективності програм із подолання освітніх втрат

Окрім кількісних опитувань, в організаціях також застосовують якісні методи, наприклад, фокус-групи з учителями та батьками, а також аналіз відгуків про програму.

Відсоток учнів, які залишаються з нами протягом усього навчального року, є достатньо показовим. Адже це означає, що учні бачили цінність у заняттях і постійно долучалися до них. Ми співвідносимо кількість учнів, які розпочинали з нами навчання, і кількість учнів, які його завершили, і рахуємо відсоток відсіювання в процесі. Він у нас невисокий

Важливі також якісні показники: передусім це зворотний зв'язок, аналіз відгуків. Ми аналізуємо роботу кожного викладача, збираємо відгуки від учнів про якість роботи кожного педагога. Запитуємо про те, наскільки діти задоволені навчанням зі своїм учителем, і загалом дізнаємося про задоволеність проектом, організацією

У цьому проекті є моніторингові візити. Звісно, ми не можемо відвідати всі заняття, бо у нас не настільки велика команда. Але ми відвідуємо певну кількість уроків, як і представники донора. Також є моніторингові дзвінки учасникам

Огляд міжнародних практик та досліджень надолуження освітніх втрат

РОЗДІЛ 2. ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК ТА ДОСЛІДЖЕНЬ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Після початку пандемії COVID-19, яка спричинила значні освітні втрати через закриття шкіл, міжнародні й регіональні організації, а також уряди різних країн активно розпочали вимірювання таких втрат і пошук шляхів їх подолання. Раніше поняття «освітні втрати» розглядалося в контексті тривалих перерв у навчанні або відсутності доступу до освіти через збройні конфлікти, стихійні лиха, бідність. Однак пандемія зробила це питання актуальним у глобальному масштабі, навіть для економічно розвинених країн. Перші заходи, спрямовані на подолання наслідків закриття шкіл і зупинки навчання, почали з'являтися вже у 2020 році. Згідно з дослідженням ЮНЕСКО⁵⁷, проведеним у 2021 році, було запропоновано різні підходи для надолуження освітніх втрат, які мали допомогти учням повернутися до повноцінного навчального процесу.

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

- **Підтримка добробуту вчительства та учнівства.** У Канаді та Португалії у відповідь на COVID-19 приділили особливу увагу психічному здоров'ю та добробуту учнів. В Аргентині та ряді інших країн запровадили навчання для вчителів щодо підтримки здоров'я та добробуту учнів.
- **Коригування шкільного календаря для виконання навчального плану.** В Еквадорі запровадили «пріоритетну екстрену навчальну програму».
- **Запровадження програми з надолуження освітніх втрат (catch-up programmes).** Багато країн обрали напрямком роботи з програмами надолуження освітніх втрат. У ряді країн ці програми продовжили діяти навіть після відкриття шкіл. Одним із успішних прикладів запровадження таких програм є Велика Британія. Там було запровадили довгострокову

⁵⁷ [UNESCO. 2021. Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale?](#)

реформу з надолуження втрат за допомогою трьох основних елементів: подовження навчального дня, тьюторинг для вразливих категорій учнів та покращення професійного розвитку вчителів.

- **Запровадження дистанційного та змішаного навчання.**
- **Оцінка освітніх втрат учнів.** В Афганістані оцінювали рівень навчальних досягнень учнів під час закриття шкіл, на що потім спиралися для запровадження програм з надолуження освітніх втрат.
- **Акцент на вразливі категорії дітей.** Португалія та Китай вивчили регіональні відмінності в умовах навчання, щоб надати підтримку тим, хто найбільше цього потребував.

У звіті міжнародної організації Global Education⁵⁸ йдеться про такі складники корегувальних програм (remedial programmes):

Групування учнів не за віком, а за рівнем знань

Запровадження маленьких груп: рекомендовано обмежити по 1-15 дітей в одній групі

Фокус на тих знаннях і навичках, які учні не засвоїли

Підтримка мотивації до навчання

Підтримка вчителів та фасилітаторів, які працюють над подоланням освітніх втрат

⁵⁸ [Nathalie Louge, Emily Miksic, Yuntian Lu. 2022 Remedial Education: models and approaches for successful impact on student achievement Technical Brief.](#)

ПРИКЛАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Гана⁵⁹

Національна програма з надолуження освітніх втрат передбачала навчання читання для учнів 1-2 класів. Після оцінки рівня знань учнів їх об'єднали в групи. Заняття тривали 30 хвилин щодня поза розкладом уроків. Це було погоджено з батьками. Щомісяця вчителі проводили оцінювання рівня знань учнів. Програму вважають успішною завдяки потужному шкільному лідерству, змаганням між школами, підтримці батьків та регулярному оцінюванню знань.

Демократична Республіка Конго⁶⁰

Були запроваджені програми позашкільного тьюторингу для учнів 1-6 класів державних шкіл. Тьютори проходили навчання від місцевих НУО, а учнів об'єднували в три групи за рівнем знань: початковий, достатній і вищий. Кількість учнів у групі становила до 20 осіб. Кожна група мала заняття тричі на тиждень тривалістю 45 хвилин. Програму вважають успішною завдяки групуванню учнів за рівнями, застосуванню тьюторингу, викладанню національною мовою та низькій вартості.

Для трансляції освітніх програм онлайн під час закриття шкіл була створена платформа WebTV під назвою «EaDTV Congo», яка охопила понад 27 600 учнів. Уроки транслювалися на телебаченні – як на державних, так і на приватних каналах – і охопили 186 600 учнів. Додаток «Мої уроки вдома» став доступним на цифровій навчальній платформі EaDTV, яку в онлайн-форматі впроваджує Міністерство

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Там само.

технічної та професійно-технічної освіти (MEPPSA). Міністерство через Національний інститут досліджень і педагогічних дій також встановило партнерство з компаніями мобільного зв'язку для просування освітніх онлайн-додатків, таких як EaDTV. Після відкриття шкіл телевізійна служба EaDTV залишалася популярною. Наразі уроки для початкової та середньої школи транслюються щодня по всій країні, а щотижневі випуски новин під назвою «Le journal de l'école» висвітлюють освітні проблеми.

Індія⁶¹

У рамках програми РМ e-Vidya розроблено «електронний контент» усіма основними розмовними мовами, який розповсюджується через інтернет, мобільні телефони, телебачення та радіо.

Бангладеш⁶²

На відміну від багатьох розвинених країн, більшість дітей у Бангладеші не мають доступу до інтернету. Тому початкові кроки були зосереджені на проведенні занять через телебачення, оскільки телевізори є більш доступними в домогосподарствах.

⁶¹ S. Das, 2024. The PM e-Vidya Scheme as Online Teaching Platforms and Tools in India During and after the COVID-19 Pandemic: An Overview.

⁶² UNICEF. Students in Bangladesh adjust to remote learning via national TV during COVID-19 lockdown.

У рамках програми РМ e-Vidya розроблено «електронний контент» усіма основними розмовними мовами, який розповсюджується через інтернет, мобільні телефони, телебачення та радіо.

У країні під час закриття шкіл було запропоновано ряд цифрових рішень:

Edu Channel TV. Це трансляція освітніх програм з 8:00 до 20:10 щодня. Уроки для початкової та середньої школи тривали від 10 до 30 хвилин. Уроки з таких предметів, як математика, природничі науки та мова, для початкової та середньої школи мали тривалість до 30 хвилин.

Kenya Education Cloud. Для збільшення охоплення та впровадження більш інтерактивних підходів уряд використовував платформу Kenya Education Cloud (e-Cloud). Метою було забезпечити навчання з основних предметів на всіх рівнях (початкова, середня та старша школа). e-Cloud зробив навчання більш ефективним, оскільки доступ до навчальних матеріалів можна було отримати через смартфони, YouTube, комп'ютери та телевізори з підключенням до інтернету. Планувалося залучити близько 15 мільйонів учнів.

Радіо. Радіоуроки тривали 20 хвилин і охоплювали теми для всіх класів початкової та середньої школи. Програма транслювалася з понеділка по п'ятницю. Усі радіо- та телепередачі можна було прослухати під час уроків у класі. Радіоуроки проводили кваліфіковані викладачі, навчені вести заняття в форматі дистанційного навчання. Тривалість освітніх програм на місцевих радіостанціях була збільшена з 4,5 до 8 годин на день, щоб забезпечити стільки навчального часу, скільки зазвичай надається під час шкільного навчання.

Смартфони. Навчальні матеріали були доступні для використання на мобільних телефонах, зокрема у вигляді PDF-документів, якими можна було поділитися через WhatsApp. Крім того, через смартфони поширювалася реклама для батьків та опікунів, яка заохочувала їх підтримувати учнів у навчанні, а також надавалися поради батькам щодо підтримки домашнього навчання.

⁶³ APHRC. 2021. Keeping class in session: A case study of Edtech and the COVID-19 response in Kenya.

У 2024 році адміністрація Білого дому оголосила стратегію покращення учнівських досягнень, яка передбачає запровадження трьох основних підходів:

- Підвищення учнівської відвідуваності.
- Запровадження тьюторингу. Американські дослідження показали, що тьюторинг допомагає дітям надолужити знання, еквівалентні 1,5 року занять з математики. Однак це можливе лише за виконання певних умов:
 - Щонайменше одне заняття тривалістю 30 хвилин на тиждень;
 - Малі групи — від 1 до 4 учнів;
 - Заняття мають відбуватися протягом шкільного дня;
 - Залучення професійно підготовлених тьюторів (вчителів, парапрофесіоналів тощо);
 - Використання навчальної програми, яка заснована на доказових практиках.
- Подовження періоду літнього навчання або позашкільного навчання. Одне з досліджень показало, що позашкільні програми можуть компенсувати до 4 місяців навчання шкільного року. Згідно з іншими дослідженнями, літні програми, що тривають п'ять тижнів із принаймні трьома годинами академічного навчання на день, додають близько двох місяців навчання з математики та один місяць навчання з читання.

⁶⁴ FACT SHEET: Biden-Harris Administration Announces Improving Student Achievement Agenda in 2024.

Після початку пандемії COVID-19 британський уряд запровадив Національну програму тьюторингу, яка діє й досі. Програма спрямована на найбільш вразливі категорії дітей початкової та середньої школи. Для учнів початкової школи заняття проводяться з математики, англійської мови та природничих наук. Для учнів середньої школи — з математики, англійської мови, природознавства, гуманітарних дисциплін та іноземних мов. Тривалість тьюторських курсів становить від 12 до 15 годин, що забезпечує суттєвий вплив на успішність учнів, як підтвердили дослідження. У школах також можуть проводити більш тривалі курси, якщо це відповідає потребам учнів. Навчання може відбуватися індивідуально, офлайн або онлайн, і має бути узгоджене між тьютором та адміністрацією школи.

Уряд Британії⁶⁶ щодо організації тьюторингу для дітей вразливих категорій:

1. малі групи (1-2 учні);
2. навчання має бути адаптованим до індивідуальних потреб учня;
3. відповідність вимогам навчального плану.

⁶⁵ How the National Tutoring Programme can help students, 2020.

⁶⁶ National Tutoring Programme: guidance for schools – academic year 2023 to 2024. 2024.

ТЮТОРИНГ ЯК ОДИН ІЗ НАЙЕФЕКТИВНІШИХ МЕТОДІВ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Американська організація «Accelerate learning»⁶⁷ виділяє такі особливості тьюторингу:

- індивідуалізоване навчання з тьюторами у групах до чотирьох учнів;
- інтенсивна програма, заняття в якій відбуваються 3–5 разів на тиждень тривалістю 30–60 хвилин;
- ефективні програми тьюторингу тривають не менше 10 тижнів;
- не є допомогою у виконанні домашніх завдань;
- вчителі мають бути якісно підготовлені;
- навчання відбувається протягом шкільного дня, оскільки це ефективніше, ніж у позашкільний час.

У **Нідерландах** провели дослідження⁶⁸, метою якого було визначити, який із трьох підходів до надолуження освітніх втрат є найбільш дієвим:

- Тьюторинг, що передбачав індивідуальну або групову підтримку учнів з певного предмета;
- Виконання домашнього завдання в школі за допомогою вчителів;
- Розвиток компетенцій через курси, такі як «Навчатися вчитися»;
- Зниження рівня стресу та розвиток навичок читання.

Під час аналізу автори дослідження на першому етапі розділили учасників програми на дві групи: тих, хто брав участь у програмі, і тих, хто не був залучений, а також згрупували їх за рівнями. На другому етапі автори мали на меті перевірити вплив програм з надолуження освітніх втрат на академічні досягнення. Усього було відібрано 16 програм.

⁶⁷ Luke Kohlmoos Matthew P. Steinberg, 2024. Contextualizing the Impact of Tutoring on Student Learning: Efficiency, Cost Effectiveness, and the Known Unknowns.

⁶⁸ Anne G. M. de Bruijn, Martijn Meeter, 2023. Catching up after COVID-19: do school programs for remediating pandemic-related learning loss work?

Згідно з результатами опитування, виявилось, що тьюторинг є ефективною технологією. Учні, які брали участь у тьюторинговій програмі, покращили рівень знань з конкретного предмета порівняно з тими, хто не брав участі в програмі. Водночас програми з розвитку м'яких навичок та підтримки виконання домашніх завдань не продемонстрували ефективності у покращенні академічних результатів.

У публікаціях⁶⁹ про вплив онлайн-тьюторингу на академічні результати з математики серед дітей вразливих категорій в Іспанії йдеться про те, що цей метод може бути доволі ефективним. Автори досліджували програму тривалістю 8 тижнів, у якій брали участь групи по два учні в кожній. З'ясувалося, що завдяки такому підходу у учнів покращилися бали з математики, зокрема й загальні результати навчального року. Також значно знизилася ймовірність залишитися на повторний рік навчання та зросла ймовірність успішної здачі іспиту.

Є також ряд інших досліджень, які підтверджують ефективність тьюторингу в Великій Британії⁷⁰, Нідерландах⁷¹, Демократичній республіці Конго⁷², Африці⁷³ та в інших країнах.

⁶⁹ Lucas Gortazar, Claudia Hupkau, Antonio Roldán-Monés, 2024. Online tutoring works: Experimental evidence from a program with vulnerable children.

⁷⁰ Tutoring effectiveness decreases as programs grow in size. 2024.

⁷¹ Joppe de Ree, Mario A. Maggioni, Bowen Paulle, Domenico Rossignoli, Nienke Ruijs, Dawid Walentek, 2023. Closing the income-achievement gap? Experimental evidence from high-dosage tutoring in Dutch primary education.

⁷² J.Rendall, A. Garcia, 2020, Let's Go Girls!: Evaluating the Effectiveness of Tutoring and Scholarships on Primary School Girls' Attendance and Academic Performance in the Democratic Republic of the Congo.

⁷³ S. Mare, A. Mutezo. 2020. The effectiveness of e-tutoring in an open and distance e-learning environment: evidence from the university of South Africa.

Проблеми, висновки та рекомендації

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами глибинних інтерв'ю можна виокремити три групи проблем, з якими стикаються організації:

Проблеми, пов'язані із **зовнішніми факторами**:

- ▶ повномасштабне вторгнення та його наслідки;
- ▶ відсутність національної політики та стратегії;
- ▶ відсутність координації та комунікації.

Проблеми, пов'язані безпосередньо з **реалізацією програм з надолуження освітніх втрат**:

- ▶ різне розуміння термінології;
- ▶ мотивація, навантаження та оплата роботи педагогів тощо.

Проблеми **на рівні системи освіти**, що впливають на діяльність громадських організацій.

ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ

01

Повномасштабне вторгнення та його наслідки. Проблеми з доступом до освіти, спричинені повномасштабним вторгненням, продовжують накопичуватися, що призводить до нових освітніх втрат. Основними чинниками є обстріли та відключення електропостачання.

Повноцінне повернення до освітнього процесу для багатьох учнів не відбулося і, ймовірно, не відбудеться найближчим часом, особливо в регіонах, де тривають активні бойові дії. Це суттєво

обмежує доступ дітей не лише до якісної освіти, але й до програм з надолуження освітніх втрат.

Частина організацій проводить навчання виключно онлайн, що створює додаткові бар'єри для дітей з регіонів, які страждають від перебоїв з інтернетом чи електропостачанням. Ті, хто організовує навчання очно, стикаються з іншою проблемою: батьки бояться відпускати своїх дітей до шкіл через небезпеку обстрілів.

02 Потреба в національній стратегії та більш активній координації зусиль для надолуження освітніх втрат. Під час глибинних інтерв'ю представники організацій наголошували, що громадські та міжнародні організації часто діють менш ефективно через відсутність чіткого загального спрямування; спільного розуміння завдань, визначених державною політикою в сфері надолуження освітніх втрат.

Недостатня координація між міжнародними та громадськими організаціями і державними органами влади може призводити до дублювання зусиль (наприклад, реалізація схожих проєктів для тієї самої аудиторії); повторення окремих активностей. Також виникає потреба у злагодженій комунікації між донорами та громадським сектором, а ще — у систематизації існуючих проєктів для уникнення хаотичності.

Частина інформантів наголошувала, що одним із викликів є труднощі в комунікації між громадським сектором і донорами. Цілі та пріоритети донорів часто відрізняються від запитів громадських організацій, які працюють безпосередньо на місцях.

Крім того, представники організацій зазначають, що комунікація між самими громадськими організаціями потребує більшої відкритості, активнішого обміну досвідом.

Також існує потреба у вивченні досвіду, оцінці ефективності та систематизації програм і проєктів, які вже реалізуються в сфері надолуження освітніх втрат. Це дозволить організаціям і донорам краще планувати свою роботу та ефективніше

використовувати ресурси; органам державної влади впроваджувати успішні практики на системному рівні.

03 Ресурсозатратність програм з надолуження та брак донорського фінансування в Центральному і Західному регіонах України. Інформанти неодноразово зазначали, що отримати донорську підтримку для проєктів з надолуження освітніх втрат у цих регіонах є складно. За словами представників організацій, ці території зазвичай не входять до пріоритетів донорів. Рекомендації щодо програм подолання освітніх втрат, розроблені ЮНІСЕФ та затверджені МОН, спрямовують реалізацію програм переважно в прикордонні області та регіони, наближені до зони бойових дій. Водночас дослідження PISA-2022 підтверджує, що освітні втрати та значний розрив між учнями з міст і сіл спостерігаються у всіх регіонах України.

Програмні виклики, пов'язані з особливостями функціонування громадської сфери та побудови програм з надолуження освітніх втрат

01 Залучення цільової аудиторії до програм з надолуження освітніх втрат. Інформанти зазначали, що головним пріоритетом їхніх програм є підтримка учнів, які найбільше потребують надолуження освітніх втрат. Це учні з низьким рівнем навчальних досягнень та учні, які належать до вразливих категорій.

Однак залучити таких учнів виявляється складно через:

- брак мотивації як у самих учнів, так і у їхніх батьків;
- труднощі з доступом до програм (наприклад, через відсутність гаджетів для онлайн-занять);
- низьку ймовірність того, що ці учні дізнаються про доступні можливості.
- Натомість інтерес до участі в програмах здебільшого виявляють учні з достатнім або високим рівнем навчальних досягнень, які прагнуть додатково навчатися та мають для цього відповідні ресурси.

02 Залучення і мотивація вчителів. Надолуження освітніх втрат у межах освітнього процесу є значним викликом, оскільки це додаткове неоплачуване навантаження, яке виконують у робочий або позаробочий час. Громадські організації зазвичай пропонують компенсацію за таку роботу, тому одні й ті самі вчителі часто залучаються до кількох програм з надолуження освітніх втрат. Це дозволяє економити час і зусилля на їх навчання, але водночас свідчить про труднощі із залученням нових педагогів до таких проєктів.

Іноді вчителі звільняються зі шкіл і переходять працювати у проєкти з подолання освітніх втрат, оскільки ці проєкти часто пропонують кращі умови. Однак інструменти та ресурси, створені громадськими організаціями для надолуження освітніх втрат і орієнтовані на використання педагогами, не завжди отримують широке розповсюдження. Їх ефективне впровадження є малоімовірним без змін у освітніх програмах та організації освітнього процесу в школах, а також без надання чіткого алгоритму дій для надолуження освітніх втрат.

Обмеження у методах та підходах, що притаманні громадським організаціям у програмах надолуження освітніх втрат

Організації реалізують програми в онлайн- та офлайн-форматах з різними цільовими аудиторіями, формами та методами навчання. Кожен із підходів має свої обмеження.

- Масштабування є значним викликом, оскільки такі активності, як тьюторинг або виїзні табори, потребують значних фінансових, організаційних і кадрових ресурсів. Це робить їх масове впровадження складним завданням.
- Доступність також залишається проблемою. Онлайн-формат занять вимагає наявності в учнів гаджетів, доступу до інтернету та безпечного простору для навчання. Ці потреби частково намагаються задовольнити організації в межах своєї діяльності, а також інші неурядові та міжнародні організації у співпраці з державою. Проте незадоволена потреба досі існує, а частина

громад не має безпечних умов навіть для онлайн-навчання. Водночас логістика та організація виїзних офлайн-програм, спрямованих на відновлення і розвиток соціальних навичок, вимагають значних зусиль, зокрема виїзду вчителів, створення безпечних умов проживання, а також отримання дозволів від батьків для участі дітей.

- Розроблені діагностичні та навчальні матеріали для самостійного опрацювання часто не доходять до вразливих категорій учнів, які найбільше потребують надолуження освітніх втрат. Імовірність того, що діти з таких категорій дізнаються про можливості програм та захочуть ними скористатися, залишається низькою.

Системні виклики середньої освіти, які впливають на роботу громадських організацій надолуження освітніх втрат

- 01** Посилення спроможності державних органів та установ. Уряду та державним установам не вистачає фінансових і людських ресурсів для розробки та імплементації політик, проведення досліджень і надання методичної підтримки в сфері надолуження освітніх втрат. Державні органи та установи покладаються на підтримку міжнародних та неурядових організацій, однак ці організації не можуть взяти на себе весь необхідний функціонал, оскільки мають власні задачі та пріоритети, а також не уповноважені приймати політичні рішення.
- 02** Проблема спроможності та мотивації навчатися. Значна частина дітей має досвід переїзду в інший регіон країни, перебування під обстрілами та життя в постійному стресі. До цього додається тривалий досвід дистанційного або змішаного навчання, а також пропущені заняття через повітряні тривоги та відсутність електропостачання. Навіть звичайні заняття в таких умовах є викликом, а знайти час і можливості для додаткових занять з надолуження — ще складніше.
- 03** Покращення умов праці вчительства. Учителство в умовах повномасштабного вторгнення стикається з погіршенням умов праці: зі зниженням реальної заробітної плати, збільшенням обсягу роботи, зокрема через необхідність адаптуватися до дистанційного й змішаного форматів навчання та компенсувати

втрачені через тривоги та відключення світла заняття, а також з погіршенням психологічного стану. Одночасно з цим продовжується впровадження реформи НУШ, що вимагає значних зусиль і часу на професійний розвиток. У таких умовах педагоги можуть бути мотивовані брати участь у програмах з надолуження освітніх втрат, що реалізують організації, через можливість додаткового заробітку та професійного розвитку. Однак кількість учителів, які готові та спроможні займатися надолуженням, навіть за додаткову платню, обмежена. Якщо ж говорити про масштабування заходів з надолуження освітніх втрат на всю країну, це потребуватиме значних коштів на оплату праці та менеджмент, а також оптимізації професійних обов'язків педагогів для вивільнення ресурсів для роботи з надолуження освітніх втрат.

- 04** Проблема сталості фінансування. Масштабування заходів з надолуження освітніх втрат на всю країну потребуватиме значних коштів на оплату праці та менеджмент, а також оптимізації професійних обов'язків педагогів для вивільнення ресурсів на роботу з надолуження освітніх втрат. Заходи з надолуження, наприклад, ті, що передбачають безпосередній контакт педагога з дитиною індивідуально чи у малій групі, а також розробка цифрових рішень для надолуження, мають високу вартість. З огляду на те, що потреба у надолуженні освітніх втрат, за припущеннями всіх стейкхолдерів, є високою, а коштів на це в державному бюджеті не закладено, питання про джерела фінансування, особливо у довгостроковій перспективі, залишається невирішеним.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Громадські організації у сфері освіти від самого початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну зреагували на запит громад, закладів освіти та учасників освітнього процесу щодо повернення до навчальної діяльності в межах формальної освіти або поза нею. Водночас вони проявили власну ініціативу, щоб надати підтримку учням та вчителям, які не могли продовжувати навчальний процес у звичному режимі, потребували психологічної та організаційної підтримки. Громадські організації оперативно почали працювати з учнями, які втрачали навчальний час і яким потрібно було наздогнати пропущений матеріал.

Організації, які реалізують програми з надолуження освітніх втрат, переважно не фокусують увагу на визначенні чи класифікації типу програм чи активностей, якими вони займаються. Стейкхолдери та ЗМІ найчастіше використовують один термін — «подолання (чи надолуження) освітніх втрат». Розрізнення між пришвидшеним навчанням, надолуженням та компенсаційним навчанням на практиці не застосовується, хоча міжнародні організації та деякі державні установи свідомі цього розрізнення.

Громадські організації імплементують масштабні проекти з надолуження освітніх втрат. Це системні активності з надолуження освітніх втрат, щодо яких чітко визначені поставлені задачі, масштаб (охоплення) та зміст програм. Наприклад, згідно з результатами опитування, третині організацій вдалося залучити 10 000 здобувачів освіти до програм з подолання освітніх втрат. 25% респондентів вдалося залучити від 100 до 1 000 та від 1 000 до 5 000. За оцінкою UNICEF, їхні програми з надолуження освітніх втрат залучили близько 100 тисяч бенефіціарів. У закладах освіти проводяться активності з надолуження освітніх втрат, які здійснюють учителі, але складно виміряти їхню масштабність та результативність. Неможливо оцінити, наскільки система формальної освіти задовольняє потребу у надолуженні освітніх втрат та підтримці учнів, однак у будь-якому разі зусилля громадських організацій у цьому напрямку виглядають ключовими.

Діяльність громадських організацій з надолуження освітніх втрат сконцентрована в південних, східних та північних областях. Це є результатом пріоритетів, які визначають донори для себе і, відповідно,

для організацій, які вони фінансують. Водночас організації та основні стейкхолдери відзначають потребу в надолуженні освітніх втрат на всій території України. Крім того, $\frac{3}{4}$ опитаних організацій також таргетують у своїх програмах дітей з ВПО, 60% — з родин, які опинилися в складних життєвих обставинах. Загалом, організації спрямовані на залучення категорій школярів, які мають найбільші потреби в підтримці навчання, однак не всі програми з надолуження відмовляють у участі дітям з високим рівнем навчальних досягнень. При цьому залучити дітей з найбільшою потребою та мотивувати їх пройти програму з надолуження часто досить важко.

Підходи до подолання наслідків повномасштабного вторгнення в освітньому процесі, які реалізуються громадськими організаціями, різняться як у видах проєктної діяльності, так і в методах надолуження. Програми з надолуження передбачають індивідуальні та групові заняття онлайн та офлайн, включаючи виїзні табори та освітні центри громад, де навчання у школах не відбувається, а також надання матеріалів для самостійного опрацювання. У межах проєктів з надолуження освітніх втрат також здійснюються навчання вчителів, розробка навчальних програм і матеріалів, цифрових інструментів. Більше половини опитаних використовують у програмах надолуження власні діагностичні тести. Здебільшого організації також створюють власні навчальні програми, за якими працюють з учнями.

Протягом 2022–2023 років серед донорів та організацій панувала думка, що варто дати організаціям свободу та можливість випробовувати різні підходи, щоб пізніше їх оцінити та масштабувати кращі. Громадські організації, які були опитані, переважно проводять оцінку результативності програм з надолуження освітніх втрат, тобто вимірюють, чи покращилися академічні знання або інші навички дітей після їх проходження. Проте це не дозволяє порівнювати ефективність різних підходів між собою. Втім, узагальнений досвід організацій може бути використаний органами державної влади та освітніми установами в роботі над новою версією рекомендацій щодо розробки та впровадження програм з надолуження освітніх втрат.

Різні дієвці у сфері надолуження освітніх втрат, у тому числі громадські організації, формують запит на артикульовану державну політику щодо надолуження освітніх втрат, що може бути втілена в Національній стратегії. Усі дієвці переважно згодні, що головна роль у розробці та

впровадженні цієї політики має бути в МОН. Поки такої політики немає, координація діяльності донорів та громадських організацій лежить на плечах Освітнього кластера. Ця координація та взаємодія не завжди відповідає потребам громадських організацій, хоча протягом 2024 року зусилля з її покращення інтенсифікувалися.

У своїй роботі громадські організації стикаються з такими викликами, як брак комунікації та систематизації існуючих проєктів з надолуження, низька пріоритетність програм з надолуження освітніх втрат у центральних та західних областях, труднощі із залученням до програм дітей, що належать до вразливих груп, брак мотивації та ресурсів на додаткові навчальні активності в учнів, а також перевантаженість вчительства.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ТОЧКИ РОСТУ

Описані вище проблеми та труднощі повинні бути вирішені спільними зусиллями уряду, міжнародних та громадських організацій, які впроваджують програми з надолуження освітніх втрат.

1. Ухвалення Національної стратегії надолуження освітніх втрат

дозволить визначити чіткі цілі, які держава ставить перед собою, визначити цільові аудиторії та групи, на які спрямовано увагу, а також форми і методи роботи, що відповідають задачам та потребам цих аудиторій. Важливо також розробити індикатори результативності, які дозволять оцінити ефективність державної політики, а також визначити відповідальних за її впровадження. Створення такого документа дозволить покращити координацію між стейкхолдерами в роботі з освітніми втратами та збільшити ефективність їхніх активностей, а також розділити сфери відповідальності та залучити цільове фінансування для реалізації Стратегії.

Виклики: інтеграція Стратегії в інші державні політики (наприклад, «Школа офлайн», реформа НУШ, цифровізація освіти тощо) та забезпечення необхідного фінансування для її реалізації.

2. Впровадження алгоритму профілактики та надолуження освітніх втрат у громадах та/або закладах освіти, що включатиме визначення потреби (системну діагностику), вибір оптимальних форм і методів надолуження, а також моніторинг ефективності заходів з надолуження.

Виклики: мотивація освітніх управлінців у громадах та школах для роботи над темою освітніх втрат; забезпечення сталості й масштабу фінансування заходів із надолуження; охоплення та мотивація учнів.

3. Розробка та затвердження еталонних навчальних програм для надолуження освітніх втрат з усіх предметів і для всіх років навчання на основі досвіду проведених програм з надолуження. Наявність таких програм полегшить масштабування заходів з надолуження, надаючи педагогам, які працюють у програмах, чітку єдину рамку.

Виклики: забезпечення індивідуальних навчальних потреб учнів, консенсус стейкхолдерів, зокрема організацій, які вже впроваджують програми з надолуження освітніх втрат; збереження організаційного досвіду та матеріалів, розроблених у рамках реалізованих програм з надолуження: еталонні програми мають не замінити цей досвід, а доповнити його.

4. Розширення функціоналу та збільшення обсягу й типів контенту на ВШО з фокусом на надолуження освітніх втрат. Це відбувається завдяки роботі організацій, які займаються надолуженням освітніх втрат: вони розробляють навчальні програми, діагностичні тести, навчальні й методичні матеріали для учнівства та вчительства.

Виклики: розширити коло користувачів ВШО й підняти мотивацію користуватися інструментами, що розміщені на ресурсі; забезпечити учасників освітнього процесу ґаджетами та їхнього цільового використання.

5. Запровадження національної системи вимірювань та моніторингу навчальних результатів, яка дозволить довготривало і системно відстежувати їхню динаміку.

Виклики: розширити коло користувачів ВШО та підняти мотивацію користуватися інструментами, що розміщені на ресурсі; забезпечити учасників освітнього процесу ґаджетами та їхнім цільовим використанням.

6. Створення бази даних досвіду з надолуження освітніх втрат, що включатиме реалізовані програми з описом методів та підходів, які використовуються, а також оцінкою їхньої ефективності для різних цільових аудиторій, розробленими рекомендаціями з організації відповідних активностей, навчальними та методичними матеріалами.

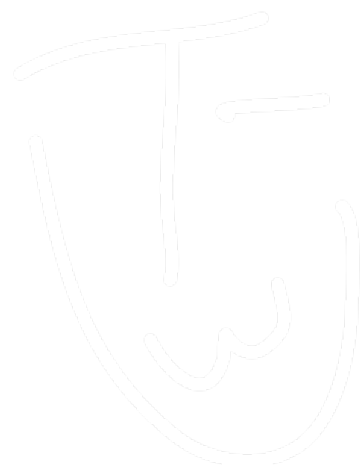
Виклики: готовність організацій надавати у відкритий доступ інформацію про свої підходи та матеріали; вибір єдиної відкритої платформи для розміщення; розробка універсальних критеріїв оцінки ефективності підходів та матеріалів.

7. Створення реєстру бенефіціарів програм з надолуження освітніх втрат для уникнення дублювання зусиль; моніторинг залученості учнів вразливих категорій, а також можливість моніторингу навчальних результатів бенефіціарів після завершення програми для оцінки її тривалого впливу.

Виклики: цифрове забезпечення створення такого реєстру, безпека даних дітей.

Для громадських організацій, як і для системи освіти в цілому, викликом є масштабування роботи з освітніми втратами, адже повномасштабна війна триває, і з нею збільшуються освітні втрати як на територіях з високими безпековими ризиками, так і в інших регіонах України.

Громадські організації не зможуть охопити своїми програмами надолуження освітніх втрат кожна громаду та кожна школу — їхня спроможність обмежена. Однак їхній досвід у розробці, організації та проведенні таких програм, спільнота педагогів, які пройшли навчання в межах їх реалізації, створені навчальні матеріали та цифрові інструменти є надзвичайно важливими як для формування національної стратегії з надолуження освітніх втрат, так і для проведення комплексної роботи з освітніми втратами у системі формальної освіти.

Скорочення, які використовувались у тексті звіту

Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

Всеукраїнська школа офлайн (ВШО)

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)

Державна служба якості освіти України (ДСЯО)

Міністерство освіти і науки України (МОН)

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

Організація Об'єднаних Націй (ООН)

Освітній кластер (ОС)

Тимчасово окуповані території (ТОТ)

Український інститут розвитку освіти (УІРО)

Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО)

Упорядниця: Анастасія Донська

Авторки та експертки дослідження: Ірина Когут, Юлія Назаренко

Редагування: Інна Степанець, Тетяна Шокур, Олеся Кицанюк

Дизайн та верстка: Олена Данилишин

Коректура: Ольга Івашура

Цей звіт відображає висновки дослідження, проведеного експертним колективом і може не збігатися з позицією міжнародної гуманітарної організації Save the Children

ДЛЯ СПІВПРАЦІ З «ОСВІТНІМ СУПОМ» ВИ МОЖЕТЕ СКОНТАКТУВАТИ З:

Анастасія Донська, керівниця напряму подолання освітніх втрат
ГО «Навчай для України»

anastasia.donska@teachforukraine.org

Інна Степанець, проектна менеджерка ГО «Навчай для України»

inna.stepanets@teachforukraine.org

ДЕТАЛЬНІШЕ ПРО «ОСВІТНІЙ СУП» ШУКАЙТЕ У СОЦМЕРЕЖАХ:

Facebook

Instagram

Сайт: teachforukraine.org

Facebook: facebook.com/teach4ukraine

Email: osvitniisup.info@gmail.com